

1981/82:157

Onsdagen den 26 maj em.

Kl. 19.30

6 § Ändringar i sjukförsäkringen m.m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:15.

Anf. 66 SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har här i min hand ungefär 75 uttalanden – de kommer allihop från organisationer inom Metall – där man protesterar mot det förslag som vi nu diskuterar. Jag hade tänkt läsa in dem till dagens protokoll, men jag har kommit underfund med att det skulle ta tre timmar, och kammarens tid medger tyvärr inte den genomgången. Den skulle emellertid ha varit värdefull, för i de här uttalandena kan man utläsa den skarpa reaktionen mot det förslag som regeringen har lagt på riksdagens bord och som den borgerliga riksdagsmajoriteten har för avsikt att trumfa igenom.

Innehållet i uttalandena talar sitt eget språk. De visar att människorna ute på verkstadsgolven förstår och har begripit vad Thorbjörn Fälldin uppenbarligen inte har fattat, nämligen att det här är fråga om en ren och oförfalskad klasslag.

I en debatt med Thorbjörn Fälldin år 1976 sade dåvarande statsministern Olof Palme följande. Det är ett citat från en direktutskrift från programmet i fråga.

”Ni vill låna till skattesänkningar; därmed spär ni på prisstegringarna. Ni vill öka upplåningen i främmande land; därmed försvagar ni vår ekonomiska styrka och värnet för sysselsättningen. Ni undergräver statsfinanserna; därmed äventyrar ni reformpolitiken.”

Vi är där nu. Hur är det med budgetunderskottet, statsskulden och utlandsupplåningen? Det har hänt som Olof Palme varnade för i sitt tunga, profetiska inlägg i valrörelsen 1976. Ni har alltså lyckats undergräva statsfinanserna och försvagat Sveriges ekonomi i en sådan omfattning att ni nu törs ge er på reformpolitiken.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Företrädarna för regeringspartierna har i en bedrövlig uppvisning försökt framställa det föreliggande förslaget som en reform.

Vi har tusentals uttalanden och protestlistor som visar att löntagarna genomskådat regeringsförslagets karaktär. Det är en klasslag, riktad mot de sämst ställda i samhället – de med de största riskerna att drabbas av sjukdom, de som löper de största riskerna att drabbas av olycksfall, de som inte har sjuklöncförmåner. Det är dessa grupper som kommer att drabbas.

Vi noterar att det finns en sömngångaraktig säkerhet i regeringens inriktning av den sociala nedrustningen. Ni bygger upp ett komplex av förslag, som alla tungt drabbar löntagarna och de svaga och utsatta i samhället.

Era argument är ömkliga. Ni förnekar det som alla kan konstatera, nämligen att det är arbetarna som får sitt sociala skyddsnät sönderrivet av den borgerliga regeringen.

Regeringsföreträdarna har högst oärligt påstått att med det här förslaget skall vi bära bördorna solidariskt. Ni har också påstått att karensdagarnas införande, samtidigt med att de löpande löneavtalen går ut vid årsskiftet, skapar likvärdighet mellan olika grupper anställda. Men så är det ju inte.

Vad menar ni med att säga att avtalen löper ut? Så okunniga är ni väl inte att ni tror att samtliga avtal upphör att gälla vid årsskiftet? Eller lever ni i den föreställningen? Känner ni inte till den process som krävs för att en förhandlingsomgång av den typ som ni föreställer er skall komma i gång?

Det sociala skyddet blir sämre för de grupper som är mest utsatta med det förslag som ni nu lagt fram. Det kan ni rimligen inte – om ni är ärliga och uppriktiga – neka till. Likvärdighet är en orimlighet som det helt enkelt inte går att förena med karensdagar.

Vi ser era förslag som ett löjeväckande kryperi för reaktionärerna. Beställningarna effektueras. Det gäller försämringarna i lagen om anställningsskydd, och nu är det karensdagarna. Pockande krav från Svenska arbetsgivareföreningen uppfylls, och som tack bedriver man nu en intensiv valkampanj åt er från Blasieholmen.

Det hela kompletteras med angreppen på arbetslöshetsförsäkringen, som vi, herr talman, vid senare tillfälle får anledning att ta diskussion om.

Ni har dessutom under de här diskussionerna uttalat er på ett sådant sätt när det gäller arbetsskadeförsäkringen att vi befarar det värsta. Kommer nästa anslag mot det sociala skyddet att gälla ytterligare försämringar för dem som lemlästas i företagen? Är det vad ni är ute efter?

Att ni utan att blinka sätter er över internationella konventioner förvånar egentligen inte. Ni har ju i handling visat att ni systematiskt vill undergräva det sociala skyddet för de mest utsatta. Några hedersregler som skulle få er att leva upp till stolta deklarationer och åtaganden som har kommit till för att skydda dem som lemlästas ute i arbetslivet tror vi inte att ni har. Ni visar ett kallhamrat förakt för de problem som de privatanställda arbetarna utsätts för.

Er attityd till fackföreningsrörelsen har varit litet upp och litet ner.

Vid den senaste avtalsuppställningen kunde vi inhösta beröm för visat

samhällsekonomiskt ansvar. Nu har inställningen förbytt till beskyllningar av typen att facket är en kravmaskin.

I dag vill man att riksdagen skall göra ett uttalande när det gäller övergången vid årsskiftet. I propositionen står det ungefär att arbetsmarknadens parter i kommande avtalsrörelse medverkar till att de nya reglerna för självriskan i sjukpenningförsäkringen får likvärdig effekt för olika grupper på arbetsmarknaden.

Det är ett utdrag ur det material vi nu diskuterar.

Först gör ni ett försök att införa nya grova klasslagar i samhället. Sedan vill ni att de fackliga organisationerna skall klara det som är en ren omöjlighet, nämligen att göra ett system med karensdagar rättvist. Ni har försämrat pensionerna, ni vill försämrat arbetslöshetsförsäkringarna, ni skall nu införa karensdagar och ni har redan försämrat lagen om anställningsskydd.

Det här innebär att nästa avtalsrörelse – som ligger rätt nära i tiden, eftersom vi skall ha nya avtal 1983 – blir en orimlighet. Men ni räknar med att parterna skall kunna rätta till de oformligheter som ni har ställt till med.

Herr talman! Den borgerliga regeringen är den ojämförigt största säkerhetsrisken för arbetsfreden i Sverige. Hand i hand med arbetsgivarintressena vill ni rasera styrkan hos den svenska fackföreningsrörelsen. Skulle ni mot förmodan överleva nästa val i regeringsställning blir det hårda tag. Med de hinder och svårigheter som ni baxar upp på förhandlingsvägen drar ni olyckan över landet. Vi måste fråga: Vill ni ha en ny förödande storkonflikt på den svenska arbetsmarknaden?

Partiledarrundan i den här debatten var fruktansvärd. Statsministern avslöjade sig som direkt okunnig. Han försökte göra gällande att införandet av karensdagar inte skulle innebära klasskillnader. Men det gör det naturligtvis.

Skall vi ta litet historia, så att vi kan komma till rätta med vad det här är fråga om.

1955 genomfördes den allmänna sjukförsäkringen, trots hårt motstånd från högern. Försäkringen gav ersättning för sjukvårdsutgifter samt kompensation för inkomstbortfall. Försäkringen hade tre karensdagar – insjuknandedagen inräknad – innan sjukpenning utbetalades. Sjukpenningen ersatte 65 % av inkomstbortfallet efter karensdagarna.

1967 avskaffades karensdagarna. Kanske någon minnesgod person kan dra sig till minnes att det var ett mycket kraftigt uttalande från Landsorganisationen om klasskillnaderna på den svenska arbetsmarknaden som var grunden för den diskussion som ledde fram till att karensdagarna kunde tas bort. Under den tid sjukförsäkringen hade gällt – alltså från 1955 – hade det förts en intensiv kamp mot karensdagarna. Vid åtskilliga förhandlingstillfällen hade LO-grupperna sökt att nå förmåner likvärdiga med tjänstemännens. De privatanställda arbetarna kunde inte klara detta avtalsvägen, utan i stället lagstiftades karensdagarna bort. Det skedde av sociala skäl och av jämlikhetsskäl. Samtidigt höjdes kompensationsnivån till 80 %, vilket tjänstemännen redan hade erhållit avtalsvägen.

1974 höjdes kompensationsnivån till 90 % av lönen, samtidigt som

sjukpenningen gjordes skattepliktig och ATP-grundande.

Den här beskrivningen visar att karensdagarna togs bort sedan en lösning av problemet med dessa klasskillnader inte gått att nå avtalsvägen. Sjukförsäkringen knöts dessutom till ATP, och det förslag som nu skall bli föremål för omröstning innebär alltså en negativ påverkan också på de framtida ATP-pensionerna. Thorbjörn Fälldin har inte fattat att det blir en total omöjlighet att lösa detta i avtalsrörelsen.

Statsministerns framträdande här i eftermiddags var närmast en skandal, därför att det visade att vi har en statsminister som inte begriper hur det här eländiga förslaget kommer att verka. Det var en skandal därför att Thorbjörn Fälldin visade att han inte förstår hur det svenska förhandlingssystemet fungerar och därför att vi, herr talman, har en statsminister som är beredd att föra in landet i en förödande storkonflikt.

Anf. 67 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Utmärkande för dagens debatt har varit en del ovanligt hätska uttalanden här i kammaren. Jag ser, nu som tidigare, som en av mina uppgifter att i sakens intresse försöka dämpa motsättningarna och uttrycken för dem.

Nils Carlshamre berörde i sitt anförande i ett tidigare skede av debatten de motioner till det förra och det nuvarande riksmötet i vilka jag har föreslagit en återgång till den form av avgiftsbetalning i sjukpenningförsäkringen som vi hade under hela den långa socialdemokratiska regeringsperioden ända till dess man vid 1970-talets mitt bakade in avgiften i arbetsgivaravgiftspaketet.

En sådan åtgärd skulle självfallet – det vill jag gärna säga till Börje Nilsson, som tycks ha missförstått det hela – också frigöra motsvarande löneutrymme för förhandlingsparterna, vilket framgår av min motion.

Om man återgick till att bokföra sjukförsäkringsavgiften på den enskildes skattsedel, så som förhållandet tidigare varit i 20 års tid och som det fortfarande är för egenföretagarna, skulle man kunna låta alla och envar, inte som nu bara egenföretagarna, välja mellan olika karensdagsalternativ alltefter vederbörandes egen värdering av risker och säkerhetsbehov. Nils Carlshamre antydde att detta mycket enkla förslag hade kommit för sent i dagens debattläge och för tidigt inför vad framtiden har i sitt sköte. Sådant har jag varit med om förut. Om man väntar och ser, kommer till sist ett och annat att bli verklighet.

Socialförsäkringsutskottets argument för sitt avstyrkande är en hänvisning till önskvärdheten att "underlätta administrationen". På denna punkt har jag faktiskt större förtroende för datorerna än vad socialförsäkringsutskottet har.

Även om man nu inte vill göra det som på ett enkelt och radikalt sätt skulle kunna föra karensdagsfrågan ur detta överhettade emotionella klimat, skall man väl inte behöva tillgripa överord på det sätt som vi har upplevt på sistone och även i dag här i kammaren.

Sven Asplings socialdepartement räknade 1967 med att slopadet av

karensdagar skulle medföra en ökning av kostnaderna för sjukförsäkringen med 20 % och att en höjd ersättningsnivå skulle ge ytterligare en ökning med 10 %. Ser man på siffrorna, finner man också att det genomsnittliga antalet sjukdagar ökade från 15,8 år 1965 till 19,8 år 1970 och att det sedan fortsatte att öka till 22,9. Det är riktigt att sjukfrånvaron minskat på senare år och nu är nere på 19,4 dagar. Det beror inte på att de kortare sjukdomsfallen minskat, för de har ökat, utan på att de långa sjukdomsfallen har förkortats. Kanske är detta ett resultat av bättre sjukvård.

Att yngre människor är sjuka oftare än äldre, som vi fick höra tidigare i dag, sammanhänger kanske med att sjukdomsbegreppet med tiden har undergått förändringar. Vad som ursprungligen var "sjukkassan" blev så småningom "försäkringskassan" och fick hand om utbetalningar av skilda slag: sjukpenning, pension, studiemedel, bostadsbidrag osv. Samtidigt uppluckrades kravet på läkarintyg för att styrka sjukdom, som nu inte behövs förrän efter sex dagars bortovaro. Numera "sjukskriver" man sig alltså själv. Sambandet mellan verklig sjukdom och frånvaro från arbetet har därmed blivit svagare. Det är rimligt att föreställa sig att detta samband känns starkare av dem som varit med under tidigare år än av dem som inte kan anlägga ett historiskt perspektiv.

Nu har vi i dag hört att införandet av karensdagar bryter mot viktiga trygghetsreformer, att det system som vi hade fram till 1967 är ett djupt orättfärdigt system, att vi inte skall vrida klockan tillbaka hur långt som helst, att det är "ni i regeringsbänken som har förstört statsfinanserna, medan vi står på folkets sida" – en replik som hämtad ur den revolutionära dramatikern. Andra har talat om en skändlighet, en skandal, att våra argument är ömkliga och att det är ett löjeväckande kryperi för reaktionärerna.

Jag undrar stillsamt om man inte kunde försöka erinra sig följande förhållanden, som jag också hade tillfälle att redovisa för Sten Andersson i vårens allmänpolitiska debatt och som – det vill jag gärna tillägga – då ledde till ett samtal i angenämare tonarter än vi har hört i dag.

Karensdagar var obligatoriska i den frivilliga sjukförsäkringen, som var en folkrörelse. Kassorna fick helt enkelt inte betala för de första dagarna.

Karensdagarna fanns kvar under socialdemokratiska regeringar fram till 1967, trots att det måste ha varit svårare att få budgeten att balansera för den veckoavlönade än för den månadsavlönade. Då var antalet månadsavlönade inom LO-kollektivet 4 % – nu är de i alla fall fyra fem gånger så många.

Avgiften för sjukförsäkringen fanns med på de enskilda människornas skattsedlar fram till 1975, om jag inte minns fel. Sedan försvann den in i arbetsgivaravgiften, och därmed gick de enskilda medborgarnas möjlighet att se sambandet mellan avgifter och prestationer förlorad.

Egenföretagarna däremot betalar inte bara själva sin sjukförsäkring, de har också haft fyra olika karensdagsalternativ: 0, 3, 33 och 93 dagar, med motsvarande variation i fråga om avgiften.

Även vanliga löntagare, liksom egna företagare, kan faktiskt ha olika preferenser mellan risker och ersättningsbehov.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Sjukpenningförsäkringen har även tidigare påverkats av det totala samhällsekonomiska läget. Vad som beslöts 1946 på förslag av en socialdemokratisk regering uppsköts två gånger av samma regeringsparti och blev inte verklighet förrän nio år senare, 1955.

Under 1960-talet och början av 1970-talet levde vi fortfarande i en då obestridd tillväxtekonomi. Men en sådan har vi inte längre – varken vi eller många andra länder jämförbara med oss. Vi här i kammaren måste ständigt vara medvetna om att Sverige har det största budgetunderskottet i relation till BNP av alla Europas länder. De sociala förmåner som har utgått till medborgarna under senare år har naturligtvis till en del måst betalas genom lån inom och utom landet.

Herr talman! Jag kanske kan nöja mig med detta, nu.

Anf. 68 LARS ULANDER (s):

Herr talman! Förspelet till dagens debatt och beslut om försämringarna i sjukförsäkringen har varit något ovanligt. Först gick det en massa rykten om hur försämringarna skulle utformas. Förhandlingar inom regeringen och riksdagsgrupperna fördes inför öppen ridå. Regeringsförslaget skulle innehålla ett förbud för de fackliga organisationerna att avtalsreglera sjuklönerna.

Under trycket av spontana reaktioner uttalade ett antal centerriksdagsmän offentligt i pressen att de inte kunde vara med om denna nedrustning. En centerriksdagsman gav massmedia beskedet att han inte kunde se sina gamla arbetskamrater i ögonen om han skulle medverka i försämringen av sjukförsäkringen. Moderaternas ledare hade däremot inga invändningar mot försämringarna, och skälet till att det var nödvändigt att genomföra denna sociala nedrustning var enligt honom missbruket. Han lät meddela att "det visste ju alla människor, att byggnadsarbetarna sjukskrev sig på fredagarna". Han utvidgade så småningom gruppen av missbrukare av sjukförsäkringen till hela löntagarkollektivet.

En fråga i sammanhanget är: Vad har hänt som gjort att de centerriksdagsmän som så käckt gick ut och deklarererade att de inte kunde vara med på denna klasslagstiftning nu villigt ställer upp? Vad som hänt under tiden som frågan har passerat utskottet borde vara ännu mer avslöjande för dem som tidigare var motståndare till förslaget. Det är, som vi här har sett, inte lätt för de riksdagsmän som har sina rötter i löntagarorganisationerna att dels kunna se sina arbetskamrater i ögonen, dels hamna i denna lojalitetskonflikt i förhållande till partier som har sitt stöd från SAF.

Vi vet nu, om vi inte visste det tidigare, att försämringarna kommer att drabba dem som i dag har den sämsta arbetsmiljön, den osäkraste situationen på arbetsmarknaden och oftast de sämsta lönerna.

Många har sjuklönerna i sina avtal. Thorbjörn Fälldin och andra åker nu land och rike runt och kräver att de fackliga organisationerna frivilligt skall försäkra för sina medlemmar. Detta är en grotesk tanke, särskilt som samma profeter hävdar att karensdagarna står i motsatsförhållande till långvården. Det är inte bara ologiskt – det är dessutom ganska fräckt.

Jag sade tidigare att detta är en klasslag, som de borgerliga nu skall tvinga igenom. I stort sett är det de privatanställda arbetarna som kommer att drabbas av förslaget. Kommer kravet på försäkringar i avtalsrörelsen att ställas och drivas mot dem som i dag har sjuklöneavtal, är arbetsfreden i uppenbar fara.

De som inte har sjuklön i avtalet måste naturligtvis ställa krav på att få ett sådant avtal inför det förväntade beslutet. Kan någon ge ett anständigt svar på varför t. ex. en byggnadsarbetare skall fråntas denna trygghet i sin standard? En byggnadsarbetare har ett tungt och ofta smutsigt jobb. Han eller hon kan inte vara på sitt arbete med t. ex. feber i kroppen, och det gäller många andra yrkesgrupper som är i samma situation – ta t. ex. en livsmedelsarbetare, som enligt livsmedelslagen inte har rätt att vara på sitt arbete vid sjukdom eller skada. Vad som händer om förslaget går igenom är att ni tvingar ut människor i arbete som borde vara hemma för att klara sin hälsa.

Att moderatledaren tar fusk med sjukförsäkringen till intäkt för försämringen är inte bara oförsämligt – hans påstående har dessutom inte något som helst stöd i de utredningar som har gjorts på det här området.

De centerpartister som gjort stort nummer av sina samveten borde lösgöra sig från den reaktionära politik som detta förslag är ett uttryck för och stödja den socialdemokratiska reservationen.

Det finns knappast någon fråga som tydligare än denna har avslöjat mittenregeringens sociala syn. Alla fackliga organisationer har med kraft och ilska motarbetat detta förslag. Jag kan garantera att mitt eget förbunds medlemmar har reagerat hårdare på denna fråga än på någon annan fråga som har behandlats här i riksdagen.

Karin Söders argumentation var till vissa delar rent löjeväckande. För att övertyga om att hennes argument skulle vara hållbara refererade hon till en debattartikel i Byggnadsarbetaren. Artikelförfattaren var en socialdemokratisk riksdagsman. Enligt Karin Söder förordade artikelförfattaren att karensdagar skulle införas. Slutsatsen i artikeln, som har rubriken Bedrövlighetsplan, var tvärtemot vad Karin Söder påstod, och jag citerar denna slutsats:

”Men det skulle inte bli någon särdeles rättvis uppoffring eftersom många samhällsgrupper genom träffade avtal har sin lön obruten från första sjukdagen. Någon tvångslag som skulle undanröja träffade avtal på arbetsmarknaden kan väl knappast någon regering ge sig på.”

Jag konstaterar att Karin Söder läser och tolkar det skrivna ordet som en viss potentat påstås läsa Bibeln. Låt mig slå fast att byggnadsarbetarna och Byggnadsarbetareförbundet har den klara uppfattningen att detta förslag är djupt orättvist och att följden blir en klar klasslagstiftning.

När jag träffar anställda ute på arbetsplatserna frågar de ofta: Finns det inga löntagare i de borgerliga partierna som kan stoppa detta elände? Svaret får vi, när vi går till omröstning.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga att den lag som borgarna nu är i färd med att genomföra endast kan mötas med förakt. Det enda ljusa i

Ändringar i sjukförsäkringen
m. m.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Sammanhanget är det klart uttalade löftet från socialdemokraterna att om det blir ett socialdemokratiskt flertal i riksdagen efter höstens val, så kommer denna klasslag att upphävas och att aldrig komma till genomförande.

I detta anförande instämde Ivar Nordberg och Lahja Exner (båda s).

Anf. 69 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Den socialdemokratiska kritiken mot karensdagarna framförs i ett högt tonläge – ett alltför högt tonläge med tanke på att socialdemokraterna själva allvarligt funderat på att lägga fram i stort sett samma förslag som regeringen nu presenterat för riksdagen.

Detta vill socialdemokraterna uppenbarligen tala så tyst som möjligt om, så här ett par år efteråt.

Men från sommaren 1980 till våren 1981 förekom en intern socialdemokratisk debatt om besparingspolitiken, där just införandet av karensdagar fördes fram som ett förslag som borde diskuteras på allvar. Den kanske främste förespråkaren för karensdagar var chefredaktören på tidningen Arbetet, Lars Engqvist, tidigare ordförande i socialdemokraternas ungdomsförbund och fortfarande en av partiets ledande företrädare utanför riksdagen. Lars Engqvist skrev i tidningen Arbetet den 20 augusti 1980 bl. a. att nya åtaganden kan kräva omprövning av gamla. Han framförde också tanken i frågeform om det skulle vara omöjligt att återinföra en eller ett par karensdagar.

I september reste Lars Engqvist till Gävle och höll föredrag inför ett stort möte med socialdemokraterna i Gävleborgs län. I ett referat från det mötet sägs följande: Tre karensdagar utan sjukersättning – skulle det vara en orimlig uppoffring i ett läge där resurserna krymper och vi tvingas spara? frågar Engqvist. Tidningen Arbetarbladet rapporterade alltså att Lars Engqvist fört fram tanken på karensdagar liksom tanken på inkomstprövade barnbidrag. Enligt Arbetarbladets referat mottogs de Engqvistska förslagen mycket positivt av de församlade socialdemokraterna. Någon vecka senare var Lars Engqvist i Lund, och i en debatt förde han ännu en gång fram förslaget om karensdagar, om man får tro ett referat från debatten som publicerades i Lars Engqvists egen tidning.

Tror någon att Lars Engqvist var ensam om att anse karensdagar vara en fullt tänkbar besparing för det socialdemokratiska partiet?

Nej, så var det inte alls. Den 19 mars 1981 publicerade flera socialdemokratiska tidningar ett diskussionsunderlag som en arbetsgrupp under ledning av förre bostadsministern Ingvar Carlsson, socialdemokrat, skickat ut till partiets distriktskongressen.

Ingvar Carlsson ställde en rad provocativa frågor. Hans tanke var säkert inte att alla de nämnda besparingarna skulle genomföras, men han ville uppenbarligen ta upp en seriös diskussion inom sitt parti om åtgärder av just det slag som de icke socialistiska regeringarna ansett nödvändiga.

Ingvar Carlsson bad sina partivänner svara på frågan om karensdagarna borde återinföras. Han undrade också om antalet arbetstimmar per vecka

skulle ökas. Han frågade om partivännerna kunde tänka sig att pruta på folkpensionerna, barnbidragen, bidragen till kommunerna, studiemedlen till studenterna, livsmedelssubventionerna och bostadsbidragen.

Som vi alla vet valde socialdemokraterna en annan och, tyvärr, ekonomiskt mindre realistisk kurs.

En del socialdemokrater ville ompröva partiets orealistiska löftespolitik, men dessa socialdemokrater orkade inte eller ville inte slutföra den uppgiften.

Nu har socialdemokraterna gått emot besparingar som motsvarar bortåt 10 % momshöjning. Även när det gäller karensdagar har man sagt nej och föreslagit moms i stället, ett förslag som riksdagen avvisade i vintras. Socialdemokraterna är uppenbarligen beredda att gå till väljarna och försvara sitt oförsiktiga motstånd även mot nödvändiga besparingar. Det är ett val som socialdemokraterna har träffat och som vi andra inte kan göra så mycket åt. Men en sak har vi verkligen rätt att begära av socialdemokraterna. Det är inte rent spel att först på fullt allvar själv tänka sig karensdagar och sedan kalla det för klasspolitik och angrepp mot de sjuka, när andra partier för fram motsvarande förslag.

Hade socialdemokraterna verkligen menat att karensdagsförslaget var så omöjligt som de nu vill framställa saken, då hade man naturligtvis inte brytt sig om att fråga partimedlemmarna om förslaget borde genomföras.

Samma påpekande bör också riktas till i vart fall en av de fackliga organisationerna, nämligen LO. En av LO:s ledande företrädare, Rune Molin, var liksom f. ö. riksdagsman Kjell-Olof Feldt ledamot i Ingvar Carlssons arbetsgrupp. När arbetsgruppen frågade de socialdemokratiska partidistrikten ifall man kunde införa karensdagar, så får man anta att även den högsta LO-ledningen var införstådd med att frågan skulle ställas.

Nej, herr talman, det är tydligen tidpunkten när förslaget förs fram som är avgörande för om det är ett acceptabelt förslag eller inte. Ett mellanvalsår kan man tala om nödvändiga besparingar, men under ett valår – nej. Då är det fråga om en klasspolitik som är helt förkastlig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 9 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 15 och f. ö. bifall till utskottets hemställan.

Anf. 70 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Karensdagar är klasslagar, ekonomiskt som socialt. Med dagens debatt om införandet av karensdagar har följt en mängd statistik om hur det skulle slå på olika sätt. Även argumentationen mot karensdagar har byggt på hur de som får karensdagar enligt statistiken kommer att drabbas. Det har även förekommit en del vittnesmål från dem som kommer att drabbas. Men kanske har de mänskliga upplevelser som man har varje dag kommit bort litet grand. Vi som arbetar eller har arbetat bland dem som drabbas värst – vi som har den stora förmånen att leva bland dem och dela deras villkor – ser att man inte springer med statistik i handen och reagerar på det. Upplevelsen av snäva ekonomiska ramar är omedelbar och skrämmande. Det finns här i många fall inslag av förtvivlan i vardagen.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Ekonomiska försämringar upplevs vid varje tidpunkt i livet och varje dag som hemska och oroväckande. Bara symptomen på sjukdom kan skapa stora ångestkänslor genom hotet om en förlorad inkomst, en inkomst som är ett måste för att man skall klara det nödvändigaste – hyran och maten – och ett rimligt och drägligt socialt liv.

Det får alltså sociala konsekvenser när man driver fram ekonomiska försämringar.

Vi vet från andra områden, t. ex. när det gäller arbetslösheten, att det ibland kan gå så långt att det slutar med döden. Det såg vi i Studio S öregående vecka, och det gav naturligtvis en tankeställare.

Samma tendenser finns naturligtvis här med försämrade ekonomiska villkor. Det får djupa sociala konsekvenser.

I sin förlängning driver det här naturligtvis fram nya sjukdomssymptom. Det är inte bara fråga om den psykosociala miljön på arbetsplatserna, utan det gäller hela livssituationen.

Det är den ekonomiska piskan som införs med karensdagarna. Det skapar alltså stor osäkerhet, och det skapar en ny sjukdomsbild.

Korttidssjukskrivningarna kanske kommer att minska, därför att fler kommer att jobba när de är sjuka, men långtidssjukskrivningarna kanske kommer att öka än mer. Nedgången i fråga om sjukskrivningstimmar kommer med all säkerhet att på sikt vändas.

Vad värre är, kostnaderna för den nya sjukdomsbilden kanske kommer att öka och läggs då på landstingen. Därmed ökar skattetrycket just på de grupper som nu är utsatta för den ekonomiska utpressningen med karensdagar.

Nu säger de borgerliga företrädarna på löpande band att det gick ju att ha karensdagar förr. Ja, men det var ju inte bra, och därför avskaffades de. Att nu återgå – med de helt nya ekonomiska förhållanden som arbetargrupperna har i dag – betyder en ekonomisk piska.

Piskan för de arbetande och ekonomiska stimulanser åt kapitalet för att det över huvud taget skall investera och bedriva någon verksamhet, det är borgerlig politik.

Klasskillnaderna går inte – något som vår statsminister tydligen inte alls har klart för sig – mellan dem som arbetar i kommuner och landsting och industriarbetargrupperna. Nej, klassgränsen går mellan de arbetande i bred mening och de skikt som berikar sig på andras arbete – kapitalägare, aktieägare och höga tjänstemän som backar upp kapitalägarna. Bestämelsen om karensdagar riktar sig mot arbetargrupperna. Därför är den en klasslag.

Det skulle naturligtvis behövas det omvända – ekonomiska stimulanser till de arbetande för att uppnå ekonomisk och social rättvisa och som en följd därav goda arbetsinsatser för landet, piskan på kapitalägarna för att investera och skapa nya jobb.

Det har sagts att karensdagarna är ett beställningsjobb från Svenska arbetsgivareföreningen. Det är sant. Men regeringen envisas med att säga att de införs därför att staten måste spara. Här är det frågan om två motiv, som

man kör bredvid varandra. Kalla det för en arbetsfördelning, men båda har samma syfte: omfördelningen skall drabba de sämst ställda.

Svenska arbetsgivareföreningens argument är att korttidsfrånvaron skall minska, och man hänvisar då till att den frånvaron är besvärlig för företagen. Den försvårar planeringen, skapar onödiga kostnader, minskar effektivitet och produktivitet. Ja, visst är det så. Sjukdom stör produktionen. Därför vill naturligtvis Svenska arbetsgivareföreningen sörta bort alla svaga, dvs. förstärka utslagningstendenserna.

Det är följden av att införa karensdagar. Sjukdom skapar ekonomiska problem, som i sin tur skapar nya sjukdomar. Sedan återstår bara förstadiet till folksjukdomen förtidspensionering, nämligen långtidssjukskrivning. Vi får alltså en effektiv utsortering på arbetsmarknaden med ett karensdags-system.

Regeringen låtsas inte om negativa sociala och medicinska effekter av införande av karensdagar. Detta skall då ses mot bakgrund av det högt uppdrivna tempot i arbetslivet. Jag tycker att det är ett gigantiskt hyckleri att regeringen inte låtsas om att karensdagar har negativa effekter.

Spara i stället på statens utgifter genom att slopa de generösa subventionerna och skattelättnaderna till skattespekulanterna. Avskaffa skattefondsparandet. Stoppa planerna på JAS. Angrip skatteflykt och skattefusk. Det vill de borgerliga inte kännas vid. Man har inte svarat på frågor om detta i dagens debatt. Alternativen för borgerlig politik är tydligen höjd moms eller försämringar för de arbetande.

Om nu allt kommer att ha sin partipolitiska gång, kommer karensdagar att införas i sjukförsäkringen. Det kommer i alla fall att fattas ett sådant beslut. Det är en djupt orättvis politik som då segrar. Det sker utan att någon folkmajoritet har uttalat sin vilja i frågan. Regeringen har inte fått något godkännande i val av en sådan här politik. Jag vet att det finns flera borgerliga politiker, som har någon förankring i verkligheten, som f. n. lindrigt uttryckt lider samvetskval. Skall man införa karensdagar eller inte? Om man inför karensdagar i sjukförsäkringen, då är det en seger för partipiskan.

Om förslaget genomförs har också bollen spelats över till socialdemokraterna, som har lovat – om de kan bilda en regering i höst – att som en av de första åtgärderna lägga förslag om att karensdagarna skall tas bort. Då har också den ekonomiska bollen spelats över från borgerligheten till socialdemokratin. Då kommer naturligtvis intressanta frågeställningar att uppstå. Kommer socialdemokraterna att ta bort karensdagarna ur sjukförsäkringen och finansiera det med höjd moms? Det är en frågeställning som är aktuell, och det kan ifrågasättas om man inte i stället skall välja att klämma åt kapitalét, aktiespekulationen och aktiehandeln. Frågan är öppen och den kräver ett svar – åtminstone före valdagen den 19 september.

Eftermiddagens pedagogiska yttrande av sjukvårdsministern Karin Ahrlund, där hon jämförde självrisk för en bil och karensdagar vid sjukdom, illustrerar nämligen den borgerliga människosynen.

Det är denna människosyn som blir resultatet av den kapitalistiska

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

marknadsekonomin ramar – den starkes rätt, den ohöljda egoismen och hänsynslösheten mot den svage.

Ett nej till karensdagar i sjukförsäkringen är ett uttryck för en helt motsatt politik: solidaritet, gemenskap och kollektivt delade villkor. Det är arbetarrörelsens klassiska grundvalar. Det är med en sådan politik arbetarrörelsen skall ge den borgerliga politiken svidande nederlag i september. Det är bara synd att inte den vrede som har väckts fram på arbetsplatserna har fått det uttryck den förtjänar, nämligen en politisk strejk mot borgarpolitikens sociala nedrustning. Då kanske vi i dag inte hade haft något förslag att ta ställning till eller också hade ett eventuellt förslag kunnat klart avvisas. Åtminstone hade en borgerlig valförlust varit given.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de förslag som sätter stopp för införandet av karensdagar i sjukförsäkringen och till motion 403.

Anf. 71 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Självrisk i sjukförsäkringen skall vi ha, säger Karin Söder. Den nuvarande borgerliga regeringen har en förmåga att dölja sina förslag genom att hitta på nya begrepp. Självrisk är ett begrepp som vanligtvis används när det gäller bil och hemförsäkringar, alltså döda ting. Det är oförskämt av regeringen att använda begreppet självrisk i sjukförsäkringen.

Det handlar om människor, om levande ting, människor av kött och blod. Det handlar om människor som har varit med om att bygga upp produktionen och det socialförsäkringssystem vi har i dag.

LO-kollektivet, och då främst de privatanställda, drabbas hårt av regeringens angrepp på sjukförsäkringen. En miljon människor utan sjukdagar drabbas inte alls av regeringens spariver. Flertalet tjänstemän och offentliganställda drabbas mycket litet. I stället slår förslaget hårt mot LO-medlemmar utan sjuklöneavtal, mot grupper med hårda och hälsovådliga jobb. Var finns solidariteten i regeringens dårskap och allt vackert tal om att alla skall drabbas lika?

Vidare säger regeringen att man förutsätter att de grupper på arbetsmarknaden som har sjuklöneavtal skall avtala bort sina förmåner vid kommande avtalsförhandlingar. Det är kanske på sin plats att påminna den borgerliga regeringen om att de senaste årens avtalsförhandlingar inte har förts i en sådan anda att detta är möjligt.

1980 slängde SAF med den dåvarande regeringens goda minne ut stora delar av LO-kollektivet från sina arbetsplatser. Det politiska minnet är kort för borgerliga regeringar – att döma av detta djupt kränkande förslag.

Samtliga riksdagsledamöter har fått brev från LO, KTK, PTK och TCO-S. I detta brev, daterat den 7 maj 1982, säger man bl. a.: "Ingen facklig organisation kommer självmant att gå med på att för de egna medlemmarna försämra förmåner som man tidigare har förhandlat sig till och betalat för, i synnerhet som t. o. m. flera arbetsgivareorganisationer säger nej till förslaget."

Det är inte bara från dessa organisationer som vi har fått brev och

protestlistor. Nej, sådana har kommit från tusentals människor, de har kommit från politiska organisationer, från lokala fackliga avdelningar och klubbar. Många har också påmint om det uttalande som gjordes 1976 av statsminister Fälldin. År 1976 betecknade statsminister Fälldin SAF:s förslag om en karensdag som en social nedrustning. Nu genomför samme statsminister själv ett förslag som drabbar mer än dubbelt så hårt och kallar det för en rättvis reform.

I måndags besökte jag tillsammans med 25 socialdemokratiska riksdagsmän Arendalsvarvet i Göteborg. Vi var bl. a. på en oljeborrplattform som höll på att byggas. När vi stod på den halvfärdiga oljeborrplattformen 50 meter över vattenytan kom öskt tanken: Hur är det att ha ett så tungt och riskabelt jobb, att i alla väder klättra på byggnadsställningar, krypa i trånga skrymslen, ligga på kalla plåtar, släpa med sig material och svetsaggregat? Ja, har man en förkylning med feber i kroppen är ett sådant arbete helt omöjligt. Men med sänkta reallöner och oron för sitt jobb kanske varvsarbetaren släpar sig i väg till jobbet. I den situationen är varvsarbetaren en säkerhetsrisk både för sig själv och för sina arbetskamrater. Att han sedan kan få skador för framtiden och bli dubbelt så dyr för samhället tänker tydligen inte den borgerliga regeringen på.

Är det rättvist att livsmedelsarbetarna på t. ex. Scan Väst i Skara och på Dafsgårds i Källby förlorar tusentals kronor på att kniven slinter och ger skärsår och på att de har ett tungt arbete som ger ryggsador? Är det deras fel att livsmedelsstadgans paragrafer förbjuder dem att arbeta med hänsyn till infektionsrisken när de har med vår dagliga föda att göra? Skall vi komma till rätta med de problem som vissa utsatta yrkesgrupper har kanske den borgerliga regeringen måste be SAF att förhandla bort ackorden. Men det är nog en omöjlighet i nuvarande läge.

Varför skall Volvoarbetarna i Skövde behöva betala tusentals kronor för sina förkylningar? Varför skall LO-medlemmar, som redan har fått sänkt reallön, behöva förlora ytterligare tusentals kronor per år? Ja, det är frågor som LO-medlemmar runt om i landet ställer sig.

Från många företag och fackliga organisationer i mitt eget hemlän, Skaraborgs län, har samtliga riksdagsmän, även de borgerliga, fått protestlistor. Jag vet att sådana protestlistor har kommit från bl. a. Volvo i Skövde, Cementa i Skövde, Vulcan i Tidaholm, Bofors Plast i Tidaholm, Katrinefors Pappersbruk i Mariestad, Ulferts Möbelfabrik i Tibro, PLM i Lidköping, LMV i Lidköping, Eccoverken i Skara, Stenestams i Hjo, Isacssons i Habo. Överallt, på stora och små arbetsplatser, protesterar LO-kollektivet. I Skaraborgs län är 60 000 LO-medlemmar och deras familjer djupt oroade för framtiden.

Herr talman! Det förslag som vi skall rösta om här i kammaren om en liten stund ger mig anledning konstatera att centerparti- och folkpartiväljare är av ett alldeles speciellt släkte. De blir nämligen aldrig sjuka eller arbetslösa. Inte heller behöver de någon pension.

I detta anförande instämde Lilly Hansson (s).

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Anf. 72 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! I sitt inledningsanförande konstaterade Olof Palme att det är ett trist ämne som vi i dag diskuterar. Det handlar nämligen om försämringar för människor som blir sjuka.

Många människor upplever det trista i den uppkomna situationen och hyser oro inför dagens avgörande omröstning här i kammaren. På många orter har människor engagerat sig och via upprop samlat in namnunderskrifter på arbetsplatserna. Man säger klart ifrån att man inte är beredd att acceptera regeringsförslaget och inte önskar en social nedrustning.

Socialministern har under de gångna veckorna fått tiotusentals namnunderskrifter, dvs. protester. Också socialförsäkringsutskottet har fått känna av trycket från de många människor som klart sagt nej till karensdagar.

Fackliga organisationer, centralt i bred samverkan, regionalt och lokalt har försökt skapa förståelse för sin uppfattning. Men regeringens talesmän synes inte vara beredda att lyssna. Är inte det en trist situation i vårt öppna samhälle?

Jag har naturligtvis ingen önskan att förlänga dagens debatt, därför att de flesta argumenten är redan framförda. Det har med tydlighet framgått att vi genom dagens orättvisa beslut bidrar till att försvaga den sociala tryggheten för medborgarna. Anledningen till att jag ändå har bestämt mig för att med några få ord uttrycka vad jag innerst inne känner är att jag i dag på morgonen fick uppleva en spontan aktion från min hembygds metallavdelning. Någon av de första dagarna i maj fick Metals medlemmar tillfälle att på sin arbetsplats uttrycka sin uppfattning. Detta upprop spred sig snabbt i länet, och många engagerade skrev sitt namn på uppropslistor. Man kan i dag redovisa 10 436 namnunderskrifter bland länets 30 000 metallarbetare. De vädjar till regeringen att dra tillbaka sitt förslag. I uppropet sägs rent ut att den rätta platsen för detta förslag är papperskorgen. Man konstaterar att det är fråga om en ny klasslag, som indirekt endast drabbar den grupp arbetstagare som har de sämsta arbetsmiljöerna, de flesta olycksfallen i arbetet och därmed de flesta sjukdagarna. Denna grupp har också de lägsta lönerna och redan tidigare den lägsta sjukersättningen.

Man säger att man känner sig djupt indignerad och betraktar förslaget som orättfärdigt. Det är fråga om en ren klasslag, konstaterar man. Man delar inte socialministerns uttalade uppfattning att ett system med karensdagar ökar människornas livskvalitet.

De 10 436 namnunderskrifterna är i sig imponerande. Givetvis ville också undertecknarna av uppropet att namnlistorna skulle nå adressaten, dvs. socialministern. Många av dessa människor reste i dag upp med buss för att lyssna på debatten här, vilken i så hög grad berör dem. Tanken var också att en väl utvald representation av undertecknare skulle få överlämna detta upprop till socialministern. Via departementet fick de emellertid beskedet att socialministern inte hade tid att ägna sig åt dem och deras intressen – trots att det bara gällde fem minuter. Detta besked upplevde dessa västmanlänningar som mycket trist. Man vände sig då till utskottets ordförande, Sven

Aspling, som tog sig tid i morse att träffa delegationen, något som han också noterade i sitt första anförande.

Bör inte människor i vårt land, som känner oro inför framtiden, få möjlighet att träffa av folket valda förtroendemän? Nu har de hitresta västmanlänningarna hela dagen suttit på åhörarläktaren, lyssnat och naturligtvis reagerat. De har också deltagit i de olika protestmötena ute på Sergels torg. Innerst inne finns hos dessa människor en förhoppning om att vi ändå inte skall medverka till denna klasslag. Och om så blir fallet, har deras arbete inte varit förgäves. De skall dock vara medvetna om att det, om denna lag genomförs i dag, finns möjlighet att ändra den i höst.

I detta anförande instämde Olle Göransson, Roland Sundgren och Karl-Gustaf Mathsson (alla s).

Anf. 73 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Det gemensamma uttalandet från LO, KTK, PTK och TCO-S har återopats av flera talare i dagens debatt. Några har även citerat ur det. Jag finner det vara av värde att hela detta uttalande tas in i kammarens protokoll. Jag citerar därför uttalandet:

”LO, KTK, PTK och TCO-S anser att följderna av regeringens förslag om karensdagar i sjukförsäkringen kommer att bli mycket allvarliga.

Regeringens förslag är en eftergift åt illa underbyggda arbetsgivarkrav och ett öppet ställningstagande mot löntagarna. Utöver de ofta påpekade orättvisor som blir följderna av regeringens förslag ökar också kraftigt risken för konfrontation på arbetsmarknaden.

Kritiken mot karensförslaget gäller en rad punkter:

Regeringens förslag om karensdagar är det största hotet mot en lugn och balanserad avtalsrörelse. Endast grupper som saknar avtalsreglerad sjuklön, dvs. privatanställda arbetare, drabbas direkt av regeringens förslag om karensdagar. För övriga vill regeringen med hjälp av arbetsgivarna riva upp avtalen om sjuklön i samband med de ordinarie avtalsförhandlingarna. SAF har redan förklarat sig beredd till detta.

Det är dock bara i teorin som man på detta sätt kan skjuta över ansvaret på arbetsmarknadens parter. Verkligheten är denna:

Ingen facklig organisation kommer självmant att gå med på att för de egna medlemmarna försäkra förmåner som man tidigare har förhandlat sig till och betalat för, i synnerhet som t. o. m. flera arbetsgivarorganisationer säger nej till förslaget.

Självklart måste också löntagargrupper, som skulle få sina villkor försämrade till följd av ett riksdagsbeslut i denna fråga, kräva kompensation för detta i förhandlingarna.

Landet behöver mer än någonsin en lugn och balanserad avtalsrörelse. Det finns redan många problem och regeringens förslag om karensdagar kan endast försvåra utgångsläget ytterligare. Riksdagen tar på sig ett mycket stort ansvar om förslaget antas. Regeringens förslag innebär nämligen en direkt konfrontation med de fackliga organisationerna.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Debatten om karensdagarna inger oro för avtalsfriheten. Två partier anser det uppenbarligen rimligt att lagstifta mot rätten att fritt träffa avtal, t. ex. om sjuklön. Även om hotet tillfälligt har avvärjts inger de båda partiernas inställning stark oro för framtiden. Har vi väl fått ett förbud mot att fritt träffa avtal finns risk för att liknande ingrepp kan följa på flera områden. Inget skulle allvarligare radera förutsättningarna för fredliga förhållanden på arbetsmarknaden än sådana inskränkningar i avtalsfriheten.

Det är ett självklart fackligt krav att alla politiska partier erkänner arbetsmarknadens parterers rätt att fritt teckna avtal på olika områden.

Det finns också en rad andra invändningar mot förslaget:

Förslaget om karensdagar bygger på felaktiga förutsättningar. Sjukfrånvaron har minskat i flera år.

Förslaget är formellt oriktigt. Det strider mot LO:s konvention om ersättning vid arbetsskada, en konvention som Sverige antagit.

Förslagets beräknade besparingseffekt är starkt överdriven.

Förslaget får kännbara ekonomiska konsekvenser för den enskilde. Skärpningen av reglerna om insjuknandedagen samt karensdagarna innebär att man kan förlora sjukersättning i 20 dagar innan högriskskyddet träder in. Tillsammans med den sänkta ersättningsnivån innebär detta att många kommer att drabbas av inkomstbortfall på flera tusen kronor per år – utöver de reallöneförsämringar som löntagarna drabbats av under senare år.

Många kan av ekonomiska skäl tvingas arbeta trots att de är sjuka och borde vara hemma. Det kan få allvarliga hälsomässiga konsekvenser. Det borde också vara en självklarhet att ingen ska förlora pengar på att vara sjuk. Detta har hittills varit en grundläggande princip i lagen om allmän försäkring.

Mot bakgrund av ovanstående uppmanar LO, KTK, PTK och TCO-S riksdagen att avvisa förslaget om försämringar av sjukförsäkringen.

Stockholm den 7 maj 1982

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE
KOMMUNALTJÄNSTEMANNAKARTELLEN
PRIVATTJÄNSTEMANNAKARTELLEN
TCOs STATSTJÄNSTEMANNASEKTION"

Herr talman! Vi har alltså en gemensam facklig front mot den borgerliga regeringens orättfärdiga förslag. Arbetarnas och tjänstemännens fackliga organisationer står i den här frågan helt enade.

Herr talman! Jag har som TCO-are ansett det viktigt att göra den här markeringen.

I detta anförande instämde Ulla Johansson och Lars Svensson (båda s).

Anf. 74 TORE NILSSON (m):

Herr talman! John Andersson, vpk, riktade en rad ord till mig strax innan kammaren åtskildes kl. 18. Jag lyssnade med intresse.

John Andersson hade läst tidningen. En moderat i mitt hemlän hade uttalat sig för att karensdagarna inte skulle införas, och John Andersson

tycktes anse att denne moderat borde ha suttit i kammaren nu. Också jag har läst artikeln, och jag känner personen i fråga väl. Jag har respekt för hans uppfattningar i de flesta frågor, men på den här punkten delar jag inte hans åsikt. Jag är dock inte säker på att journalisten korrekt har återgivit vad som har sagts. Jag har svårt att tänka mig att en sådan man som Evald Lövenbeck skulle ha handen knuten i byxfickan. Han skulle våga lyfta handen knuten.

Och så efterlyste John Andersson mitt mod. Med det menade han att jag skulle ha mod att rösta med herrar Palme, Aspling och Werner i denna fråga.

Nej, käre John Andersson, det modet har jag inte. John Anderssons uppriktighet tvivlar jag inte på, men däremot på hans politiska omdöme. Jag har inte mod att på något sätt bidra till att Sverige får en röd regering i höst.

Skall vår ekonomi klaras, måste vi föra en politik som präglas av ansvar och besinning. Vårt land är rikt, vårt folk har det alltför bra – trots allt som har sagts här om nedrustning i dag – men vår budget visar att enbart räntorna på statsskulden är större än de direkta skatteinkomsterna. Besparingar måste till, och en politik som ger arbete och därmed välstånd behövs.

Om s och vpk kommer tillbaka, med det lättsinne som man just nu visar, är det ett hot mot vår välfärd som är värre än karensdagarnas införande. Mitt parti, m, har visserligen inte lagt fram propositionen i ärendet, men vår bedömning är att det även på det här området måste till åtgärder som innebär besparingar. Och trots de tiotusentals protester som man påstår finns mot propositionen i dag, är jag övertygad om att en majoritet svenskar genomskådar den taktik och den förljugna förvanskning av verkligheten som socialdemokraternas talare ägnat sig åt i dag.

Jag är glad över att en så stor del av debatten sändes i TV. Man har sagt en mängd saker som är oriktiga. Det är beklämmande hur osakligt som kritiken i dag har framförts. Att stödja herr Palme är inte mod, utan oförstånd.

Jag har här i min hand ett brev med en röd ros, som kom med ett bilagt blomsterkort häromdagen till en pensionär i Stockholm, en person som inte har varit moderat.

Läser man vad som står där mister man tron på ärligheten hos socialdemokraterna, om man nu någonsin haft någon tro på dem. Jag skall bara citera de fyra första raderna:

”Till dig som pensionär

Sedan 1976 har vi haft en experimentperiod med borgerligt styre i Sverige. Under den tiden” – lägg märke till det – ”har landets ekonomi urholkats och statens affärer närmar sig en katastrof. Reformen som det tog årtionden för arbetarrörelsen och Socialdemokraterna att bygga upp – har rivits upp.”

Min fråga är: Är det verkligen sant att det bara är arbetarrörelsen och socialdemokraterna som har genomfört allt som är välfärd? Det gäller ju t. ex. pensionerna, sjukförsäkringen och mycket annat. Får jag efterlysa ett

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

ärligt svar på följande fråga: Har pensionerna rivits upp? Vad svarar Sveriges pensionärer?

Det är tragiskt att sådant här delas ut i postlådorna. Men jag tror att det kommer att ha en verkan helt motsatt den som Mats Hulth, socialborgarråd, har avsett.

Slutligen: Efter att ha lyssnat på vad vpk:s företrädare – senast Lars-Ove Hagberg – i dag har sagt om arbetarrörelsen, måste jag fråga: Är kommunismen en arbetarrörelse? Vad händer när dess idéer förverkligas?

Jag vill också citera inledningsorden i Andres Kungs bok *Sådan är socialismen*, tryckt i år:

”Socialismen är en av de vackraste drömmar som funnits. Synd bara att den förvandlats till en mardröm överallt där man tvingats ta steget från teori till praktik.”

Herr talman! Jag stöder här regeringens förslag.

Anf. 75 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! I slutet av mitt huvudanförande citerade jag ur en intervju med en moderat i Västerbotten. Denne har uppdrag inom olika handikapporganisationer. Han säger i intervjun:

”Jag måste ställa upp och försvara grupper som jag jobbar med. Människor med ekonomiska svårigheter, pensionärer och handikappade får sitta emellan om karensdagarna införs.”

Jag dristar mig till att säga att det med tanke just på de nyss nämnda grupperna kanske är synd att inte denne moderat sitter på Västerbottensbänken när vi om en stund har omröstning. Samtidigt vill jag framhålla att jag egentligen inte efterlyste Tore Nilssons mod. Jag bara konstaterar att Tore Nilsson visat mod vid tidigare tillfällen. Jag gav Tore Nilsson tipset att ringa upp partikamraten för att få goda råd, så att han eventuellt kunde få styrka att rösta emot det här förslaget.

F. ö. är det flera saker i intervjun som är intressanta. Den aktuella moderaten säger där bl. a.:

”Det är möjligt jag hade röstat ja om jag arbetat för en annan grupp. Nu bevakar jag medlemmarnas intressen och de kommer i kläm.” Det tål att fundera över. Det kan väl inte vara så att de borgerliga ledamöterna i allmänhet och de moderata ledamöterna i synnerhet inte har någon kontakt alls med de grupper av människor som nu drabbas. Man kan ju dra den slutsatsen av ett sådant uttalande.

Sedan helt kort, eftersom tiden rinner i väg, svar på frågan om jag tillhör arbetarrörelsen. Jag kan lugna Tore Nilsson med att jag har min fackföreningsbok sedan jag var 15 år, med därtill hörande olika fackliga uppdrag. Även mitt parti är en del av arbetarrörelsen.

Anf. 76 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att göra en kort förklaring beträffande den röstning som strax kommer att ske.

Låt mig bara med anledning av det sista åter lämna en upplysning. Enligt den statistik som kom från riksgäldskontoret häromdagen, den 21 maj, var den svenska statsskulden 67 000 miljoner när socialdemokratien lämnade regeringsmakten. Den är nu 326 000 miljoner. Den har stigit med 250 000 miljoner eller 250 miljarder på de här sex åren. Det är denna grava vanskötsel av statsfinanserna som man tar ut på de sjuka.

Herr talman! Mitt syfte är ett annat. Strax kommer en röstning att ske. Läget är kanske en aning originellt. Även om samtliga borgerliga ledamöter av riksdagen skulle stödja regeringsförslaget, råder just nu en majoritet i riksdagen mot förslaget. I det läget kommer två socialdemokratiska ledamöter att lägga ned sina röster. Det beror inte på att de har någon annan åsikt än vi eller att de tycker mindre illa om detta orättfärdiga förslag. Det beror på att två borgerliga ledamöter är sjuka och inte har möjlighet att komma hit. För oss är det en hederssak att inte utnyttja en sådan situation. Därför kommer två av våra ledamöter att lägga ned sina röster. Man kan uttrycka det på det sättet att vi tar en hänsyn till de sjuka som den borgerliga majoriteten tydligen inte tycks vara villig att ta.

Även om vi gör detta i dag, och även om vi på grund av det skulle förlora omröstningen, hoppas vi att det kommer väldigt många friska socialdemokrater till höstens riksdag. Kommer det tillräckligt många, så kommer vi att upphäva den här lagstiftningen om den genomförs. Det betyder i så fall att även om de borgerliga skulle vinna omröstningen i kväll, kommer denna orättfärdiga lagstiftning aldrig att hinna träda i kraft. Vi hinner upphäva den innan dess, om den blir en socialdemokratisk valseger.

Anf. 77 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Låt mig i anslutning till vad Olof Palme nyss sade beträffande själva den omröstning som nu följer meddela att vi för vänsterpartiet kommunisternas vidkommande har en ledamot som måste vara frånvarande i dag. Men vi har också enligt det kvittningssystem som tillämpas kvittat ut ytterligare två ledamöter som finns här i huset, eftersom man från de borgerliga partierna har angivit fullgoda skäl för bortovaron när det gäller de ifrågavarande två borgerliga ledamöterna.

Vi vill inte heller utnyttja ett förhållande med sjukdom och andra förhinder för att få till stånd något slags röstningsresultat som baserar sig på att människor är sjuka.

I övrigt kan jag instämma i Olof Palmes kritik och i vad han sade sist. Låt mig tillägga att om riksdagen inte faller detta borgerliga förslag nu kommer vänsterpartiet kommunisterna självfallet att göra allt som är möjligt – att återkomma så snart ske kan och vid alla de tillfällen som ges – för att ställa förslag om att återställa ordningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Onsdagen den
26 maj 1982

*Ändringar i sjuk-
försäkringen
m. m.*

Prop. 1981/82:144 och 100 (mom. 1–12)

Mom. 1 (karensdagar i sjukpenningförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 1 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (kompensationsnivån inom sjukpenningförsäkringen)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Maj Pehrsson m. fl. med 98 röster mot 72 för reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. 169 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls reservation 2 av Maj Pehrsson m. fl. med 169 röster mot 168 för utskottets hemställan. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (uttalande om likvärdig effekt för alla grupper på arbetsmarknaden)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 4 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (sjukförmåner för sjömän)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 5 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (sjukpenningavdraget vid sjukhusvård)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 6 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (ersättning för tandvård)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 7 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (medelsanvisning till sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 168 för reservation 8 av Sven Aspling m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (sjukförsäkringsavgiften och folkpensionsavgiften)

Reservation 9 av Maj Pehrsson m. fl. bifölls med 169 röster mot 167 för utskottets hemställan. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Övriga motionsyrkanden (mom. 13–20)

Mom. 15 (nedre åldersgräns för sjukpenning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 403 av Lars Werner m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utredning om ändrad finansiering av sjukvårdskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 71 för reservation 11 av Nils Carlshamre m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 157

Onsdagen den
26 maj 1982

Näringspolitiken

Mom. 19 (privat tandvård)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 71 för reservation 12 av Nils Carlshamre m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 20 (privat läkarvård)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 72 för reservation 13 av Nils Carlshamre m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Näringspolitiken (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkanden 1981/82:33 och 34.

Anf. 78 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Intresset hos ledamöterna för industri- och näringspolitiska frågor är väl efter den här dagens övningar en aning begränsat, men jag skall tala om dem ändå.

En recensent av en biografi över den brittiske konservative politikern Macmillan karakteriserade häromdagen Macmillan på det sättet, att han hade en väldig förmåga att säga det han trodde att folk, speciellt hans anhängare, ville höra, men sedan gjorde han i tysthet någonting helt annat. I den mån det är detta som är den konstituerande egenskapen hos en stor politiker, är mina företrädare i går i den här debatten, herrar Hovhammar och Svanberg, närmast genialiska som statsmän. Det var nämligen precis vad de gjorde. Det var en diskussion som handlade om idealiserade bilder av vad de stod för och som var på behagligt avstånd från verkligheten. Jag har hört den sortens diskussion ett antal gånger när vi debatterat näringspolitik, och jag beundrar alltid dem som på det här sättet kan tro sig leva kvar i den värld som finns i Adam Smiths böcker, men som aldrig har existerat i verkligheten och som framför allt inte har något att göra med dagens verklighet.

Det talas så mycket om marknadsekonomi kontra planekonomi, vilket är ett helt felaktigt sätt att uttrycka saken. De planerade ekonomierna är också marknadsekonomier, fast på ett annat sätt. Det är ju inte så i de flesta planekonomier, att man fastställer i planen hur mycket som skall produceras, utan vad som skall försäljas avgörs av avtal mellan grosshandeln och de producerande företagen. Det är heller inte korrekt att säga att utvecklingen är snabbare i s. k. fria marknadsekonomier än i planekonomierna. En ganska överväldigande historisk bevisning kan presteras till förmån för att fattiga och underutvecklade jordbruksländer industrialiseras snabbare i

145

någon form av mer eller mindre genomförd planekonomi. För den skull är det inte så att planekonomier inte har sina problem. Planeringen som sådan är inte någonting som man skall idealisera. Också planekonomierna kan råka ut för balansproblem. Också de kan skötas bättre eller sämre.

Men för att återgå till den verklighet som råder här i Sverige vill jag säga att jag tycker det är litet tröttsamt att år efter år konstatera hur de borgerliga företrädarna talar om att i marknadsekonomin, där är det konsumenterna som styr. Detta är ju väldigt orcalistiskt. Har man en sådan analys kan man inte förstå verkligheten. Det är tvärtom så att den kapitalistiska ekonomin nu har nått en sådan koncentrationsgrad att det inte är konsumenterna och konsumenternas efterfrågan som styr produkterna och produktionens inriktning, utan det är de stora producenterna som kan avgöra hur marknaden skall utvecklas. De är så stora och starka att de kan påverka och styra marknaden både med prissättning, med urval av produkter, med teknologi osv. Det är heller inte de s. k. konsumenterna i vanlig mening som köper de flesta varorna. Den mesta varuhandeln i ett land som Sverige försiggår på det sättet att företagen köper från varandra, eftersom det är investeringsvaror, kapital- och produktionsvaror som är den större delen av den försäljning som sker.

Vidare är det litet tröttsamt att höra lovsånger till den fria konkurrensen. Den är avskaffad för länge sedan i större delen av näringslivet. Man har en hög grad av kapitalisering, av koncentration och av enföretagsdominans. Detta är så mycket mer påtagligt som de flesta borgerliga ekonomer ute i Europa betraktar detta inte bara som ett faktum utan som ett problem, eftersom det innebär en större stelhet när det gäller anpassning av priser och liknande. Det betyder bl. a. att när det blir en kris, en nedgång, en depression i ekonomin anpassas inte prisnivån nedåt, utan man får det problem som vi känner från Sverige med en depression sida vid sida med en tilltagande inflation, dvs. fortsatt höga och än högre priser trots att det är depression. Detta i sin tur, säger de borgerliga ekonomerna, verkar då fördröjande på den utrensningsprocess som sker i varje kapitalistisk kris, när en del av kapitalet slås ut därför att det inte klarar av de sänkta priserna. I stället har man nu försökt från de stora monopolistiska och halvmonopolistiska företagen att hålla prisstrukturen vid makt och undvika att krisen pressar ned priserna. Följden av detta är alltså att man håller kvar kapital som annars skulle ha slagits ut. Därmed förlänger och fördjupar man krisen.

Detta är problem som diskuteras i den borgerliga nationalekonomin som en rätt allvarlig fråga för den västeuropeiska kapitalismen. Det är då något märkligt att höra folk i den här kammaren tala om att fri konkurrens är det bästa och att vi här i Sverige har fri konkurrens. Sådant där har ingenting med verkligheten att skaffa.

Det är också litet egenartat att år efter år och i regel från samma talare höra talas om det förkastliga i att staten ingriper i näringslivet, när man vet att de som dessa talare representerar – ibland t. o. m. talarna själva – aldrig har haft något emot att sitta i statens knä, aldrig har haft något emot subventioner

från staten. I vissa fall representerar de företag som skulle ha gått omkull, om inte den här kammaren generöst hade beviljat statligt stöd till den företagsamhet de företrädare.

För att även ge en liten släng åt Ingvar Svanberg, när han gentemot Erik Hovhammar lyckas framställa sig som en företrädare för en ekonomisk planering, kan man naturligtvis säga att det också är litet säreget. Om man vill ha en strukturfond, som socialdemokraterna vill – och det kanske man skall ha, det kan i och för sig vara nyttigt – så ändrar det inte på något sätt maktstrukturen i samhället. När man säger att man vill ha en dialog mellan näringslivet och staten – med näringslivet menar man då inte de som arbetar där utan de som leder företagen, de som har makten – så att staten på rätt sätt och som så näringslivet vill kan furnera näringslivet med fortsatt kapitalförsörjning, har det ingenting med planering att göra. Det är bara en form av korporativ kapitalism, litet grand efter japansk modell men inte fullt så konsekvent genomförd.

Det är litet märkligt att läsa den socialdemokratiska reservationen. Jag vet inte hur långt de socialdemokratiska ledamöterna i näringsutskottet har tänkt i de här frågorna, men om detta så att säga är deras industriella utvecklingsprogram, är det klart och tydligt att de förutsätter en evig kapitalism i Sverige.

Vilka är kort uttryckt problemen i den svenska ekonomiska verkligheten, sett ur den industriella utvecklingens synpunkt?

Ett första väldigt påtagligt och grundläggande problem är att det finns inget egentligt intresse från den svenska storfinansen att satsa på en vidareindustrialisering av Sverige. Man återinvesterar så mycket som man behöver för att bevara sina positioner, men man gör det inte till någon sak att gå in i en verklig utvecklingsprocess här. Det intresset har man för länge sedan förflyttat utomlands. I dag har man positionen att det svenska privatkapitalets investeringar är större utomlands än vad de är i Sverige. Det har övergått från, kan man säga, en nationell kapitalism till allt större *multinationaliseringar*, där det *senare momentet mer och mer överväger*.

Det andra stora problemet är att vi sedan slutet av 1960-talet har en form av kronisk arbetslöshet och undersysselsättning i Sverige. Vi har en industriell reservarmé, som till stora delar kan döljas genom kortsiktiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder, genom att de människor som finns i denna reservarmé inte ständigt är arbetslösa utan åker litet ut och in på utbildningar och tillfälliga arbeten. Men de representerar alltså en kronisk industriell reservarmé. Det betyder alltså att själva den teknologiska processen, snabbheten i rationaliseringen och utslagningen av arbeten så att säga har hunnit upp den rent kvantitativa tillväxten av kapitalet i industrin. Följden är alltså att denna reservarmé har blivit större och större. Det försöker man nu dölja genom att inte kalla de här människorna för öppet arbetslösa. Det är en terminologisk tvist, som jag inte tar upp här. Men som fenomen finns alltså denna växande industriella reservarmé här i Sverige.

Det tredje stora problemet är att den nationella ekonomiska självständigheten mycket hastigt och drastiskt nu undergrävs. Det stora kapitalet i

Sverige är inget svenskt kapital i egentlig mening – det är ekonomiskt och maktpolitiskt sett ett multinationellt kapital, dvs. en del av den multinationella kapitalismen. De tendenser som detta kapital göranden och låtanden driver fram undergräver också i mycket rask takt möjligheterna till en självständig nationell ekonomisk politik. Det leder också till en ständig press både på ekonomin och på den politiska styrelsen att vara med att främja och förstärka ett ständigt vidgat exportberoende, medan däremot t. ex. framför allt den nuvarande borgerliga politiken går in för att vidta olika åtgärder som minskar konsumtionsförmågan inom landet och därmed också minskar utrymmet för hemmamarknaden. Det gör man alltså med det klart uttalade syftet att främja exporten.

Den här typen av kris hotar att bli allt värre på grund av stelheten i denna väldigt starkt koncentrerade kapitalism, och den hotar att bli mer långvarig, mer kronisk i den meningen att varje konjunkturnedgång inte bara blir djupare än den tidigare utan också mer långvarig – det går alltså trögare att ta sig upp ur den. De uppåtgående vågor som finns mellan konjunkturnedgångarna blir i sin tur allt kortare och allt svagare. Om man nu vill bryta igenom detta och erkänna att det beror på de speciella strukturella förhållanden som jag här beskrivit, då måste man logiskt komma till det resultatet att denna kris aldrig kan övervinnas med mindre än att det här systemet utsätts för grundläggande strukturella reformer. Det är också innebörden i de förslag som läggs fram i de båda vpk-motioner som behandlas i detta sammanhang.

Dessa strukturreformer går i stort och väldigt kortfattat ut på följande:

Det är orimligt att vi fortsättningsvis med de problem som finns skall låta kapitalmarknaden och kapitalströmmarnas riktning bestämmas av vad som i stort sett är fem stora bankföretag, som kontrollerar mellan 80 och 90 % av alla de tillgångar som banksystemet har makt över och bland vilka de två största bankgrupperna utgör en maktfaktor som kontrollerar hälften av alla kapitalresurser och tillgängliga kapitalströmmar.

Vi menar att en så höggradig koncentration måste mötas på det sättet att man efter mönster som delvis följs i Frankrike nationaliserar de stora affärsbankerna och finansinstitutet.

På det sättet möjliggör man att ge en annan riktning, både kvalitativt och nationellt, åt kapitalatsatsningarna. Man förhindrar att multinationaliseringen av den svenska kapitalismen leder till en uttunning av investeringarna i den svenska industrin. Kort sagt: När det privata storkapitalet inte vill satsa på en fortsatt utveckling i Sverige, måste någon annan satsa på en fortsatt utveckling i Sverige.

Emellertid måste ett överförande av den svenska industrialiseringen i ett nytt och kvalitativt annorlunda skede också innebära att man har en möjlighet att efter de folkliga demokratiska intressena styra också den teknologiska processen. Den teknologiska processen är ingenting som är givet av sig självt. Här i kammaren lika väl som i många andra sammanhang är det i de flesta fall så att diskussionen tycks förutsätta att den teknologiska utvecklingen är given. Man ser den som någonting som arbetar sig fram utan

att man kan göra något åt den. Man kan bara anpassa sig till den eller följa efter den. Den är en vind som blåser och som man bara kan försöka fånga upp i en sorts utvecklingens segel.

Så är det ju inte, utan den teknologiska processen innehåller bestämda vägska. Man har möjlighet att välja bort vissa typer av teknologi till förmån för andra, och det är i väldigt hög grad en politisk och social fråga. All teknik har ett politiskt och socialt innehåll. Man befrämjar helt olika sociala tendenser, beroende på vilken typ av teknik man väljer.

Därför menar vi att tiden är mogen nu, i detta väldigt betydelsefulla nydaningsskede. När alla avancerade industriländer måste ge sin fortsatta industrialisering en annan riktning, en mer ekologisk inriktning, säg en mer människovänlig inriktning, också en inriktning som möjliggör en stramare hushållning med råvaror och materier, då är det helt nödvändigt att i någon samhällelig form styra de företag som är de ledande i den teknologiska processen.

Detta är inget originellt. Det har sagts mycket bättre och utförligare av president Mitterand än vad jag och andra företrädare för vpk här i kammaren någonsin kan säga det.

Frågan om den industriella reservarmén och möjligheten att få hela folket i rationellt och meningsfullt arbete är heller inte lösbar med mindre än att någon går in i stället för den privatkapitalism som sviker. Vi har därför i den ena av våra motioner ett mycket utförligt program till förmån för en industrialisering i statlig regi. Det är en industrialisering i statlig regi som inte liknar den nuvarande, för den är egentligen en avindustrialisering i statlig regi, dvs. staten får ta hand om de företag som storfinanserna inte är intresserad av och sköta avvecklingsproceduren, modell varven.

Vi menar däremot att nyindustrialiseringen oundgängligen måste ske i någon samhällelig form. Vi efterlyser därför ett stort statligt industrialiseringsprogram med målsättningen att under 80-talet tillskapa 100 000 nya industriarbeten. I förbigående kan väl nämnas, eftersom det är så populärt att tala om att det nya krigsflygplanet – om det kommer att kallas JAS eller om det kommer att förekomma i någon socialdemokratisk variant är i och för sig likgiltigt – skulle ha någon sorts sysselsättningspolitisk effekt, att krigsrustningar har mycket ringa sådan effekt. Det är ett mycket dyrt sätt att skapa sysselsättning, och det skapar framför allt inte ens någon promille av det antal arbeten som behövs för att få den industriella reservarmén i arbete. Däremot skulle ett belopp av ungefär samma storleksordning som nu är förutsatt för JAS innebära flera hundra tusen nya civila arbeten – en jämförelse som är väl värd att erinra om i det här fallet.

Kanske får jag, herr talman, dra över min tid litet grand. Det har ju talats så mycket redan i dag att det kanske inte gör så mycket om jag stjälar några minuter.

Det var naturligtvis att förvänta att när Erik Hovhammar uppträdde i debatten skulle vi med naturnödvändighet under detta ärende som under en massa andra ärenden få en löntagarfondsdebatt. Det fick vi också. Låt mig bara erinra om att det, ur det perspektiv som vi här har att se det hela – ur den

industriella utvecklingens synpunkt och när det gäller makten över den industriella och teknologiska utvecklingsprocessen här i landet. makten över bankkapitalet – är närmast groteskt när man från moderat håll, ja från borgerligt håll över huvud taget, utmålar det socialdemokratiska löntagarfondsförslaget såsom man gör. Det skapar inte någon som helst realistisk grund för en diskussion om vad förslaget är eller inte är. Moderatledaren står upp – inte här i kammaren, eftersom han inte tillhör den, men utanför den – och säger att om löntagarfondssystemet i socialdemokratisk tappning införs skall vi få en enpartistat. Det är så groteskt att varje förnuftig diskussion på basis av ett påstående av det slaget är omöjlig.

I Erik Hovhammars anförande i går, som inledde den här debatten, förekom liknande groteska överdrifter. En stor industriell och teknologisk process, en multinationaliseringsprocess vad avser det svenska kapitalet – som försiggår som en nästan lagbunden och tvångsmässig process i det ekonomiska systemet – har pågått sedan länge. långt innan någon hade börjat tala om löntagarfonder. Att den går Sverige förbi skyller man på den skräck som företagen skulle känna för löntagarfonder!

Detta är helt groteskt. När man t. ex. läser Kjell-Olof Feldts brev till Sveriges företag finner man att han där talar om för dem hur det är tänkt att fungera, att fonderna skall köpa aktier på precis samma villkor som alla andra kapitalplaceringar, att fonderna inte har några tvångsmedel i sin hand för att förmå någon aktieägare eller något företag att sälja aktier till dem. – Du och ditt företag, säger Kjell-Olof Feldt, berörs inte av löntagarfondernas aktieköp såvida du inte själv vill det. Samarbetet med näringslivet skall bygga på ömsesidigt förtroende.

Vad är detta annat än en ny variant av fjärde AP-fonden? Vi vet att fjärde AP-fonden inte har förändrat maktstrukturen i det svenska näringslivet. Detta är inget annat än en ny form av institutionell kapitalbildning, institutionellt sparande, som det finns en mängd exempel på tidigare. Fonderna kommer inte att förskjuta maktstrukturen, de utgör inget som helst hot mot det privatkapital som Erik Hovhammar och andra värnar om.

Jag förstår inte varför man skall diskutera på detta sätt. Om jag vore företagare skulle jag tycka att de socialdemokratiska löntagarfonderna var riktigt bra. Om jag fick kapitalinsatser från dem skulle jag ju få mer kapital ledigt, som jag sedan skulle kunna föra ut till andra länder. Och det är helt i överensstämmelse med den svenska privatkapitalismens beteende för närvarande.

Ett löntagarfondssystem i en mer offensiv form, inriktat på att skapa en mer självständig industrisektor, byggd på en annorlunda och ny teknologi jämfört med den traditionellt kapitalistiska, skulle förändra maktstrukturen. Det skulle göra löntagarfonderna till ett redskap för samhällsförändring. Och i den varianten vore det naturligtvis ur socialistisk synpunkt bra – men jag tycker inte att herrarna skall tvista så våldsamt om det nuvarande socialdemokratiska förslaget. Det är särdeles ofarligt för den svenska kapitalismen!

Med dessa avslutande synpunkter på vad som i och för sig är en bifråga i debatten yrkar jag bifall till motionerna 366 och 1057.

Nr 157

Onsdagen den
26 maj 1982

Anf. 79 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Det är väl ganska naturligt att Jörn Svensson som kommunist och representant för socialismen och planhushållningen är stark motståndare till marknadsekonomi och även till vad vi brukar kalla den fria företagsamheten. Det vore underligt annars.

Jörn Svensson säger i sitt inlägg att de stora producenterna avgör vad konsumenterna skall köpa. Jag hävdar, att i marknadsekonomins samhälle är det konsumenten som bestämmer. Om man talar om ett stort företag kan man som exempel ta bilbranschen. Där finns det inga små företag. Volvo är t. ex. vårt lands största tillverkningsföretag. Men om Jörn Svensson skall köpa en bil har han i detta samhälle full valfrihet att köpa vilken bil han vill. Det är alltså konsumenten som bestämmer varan, även om det företag som tillverkar bilen är en storindustri. Därför kan jag inte acceptera vad Jörn Svensson nyss sade, att det är de stora producenterna som avgör vad konsumenterna skall köpa. Mitt exempel är ett av många som motbevisar det påståendet.

När det gäller vilket system som är att föredra vill jag bara helt kort konstatera att marknadsekonomi trots allt är det enda ekonomiska system i världen som har kunnat ge människorna en synnerligen god levnadsstandard. Motsatsen ser vi i de länder som tillämpar planhushållning – det system som Jörn Svensson föredrar.

Så helt kort om löntagarfonderna, eller de kollektiva fackföreningsfonderna som jag i går kallade dem. Från näringslivets och småföretagarnas sida är vi motståndare till den koncentration av politisk och facklig ägarmakt till en hand som kommer att ske. Vad blir det sedan kvar av marknadsekonomi? Vilken valfrihet blir det på sikt eller vilken frihet blir det över huvud taget för näringsliv och enskilda människor? Det är den fråga som vi i dag ställer och som många svenska medborgare med all rätt ställer.

Anf. 80 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Erik Hovhammar är väl lycklig i sin värld, och vare det mig fjärran att ta denna lycka ifrån honom. Men om vi skall diskutera svensk industrialisering, dess framtida inriktning och frågan huruvida strukturella marknadspolitiska förändringar är nödvändiga i Sverige för att ge industrin den inriktning som är i flertalets intresse – det är den frågan som ärendet egentligen gäller – är det väl litet luftigt att grunda diskussionen på ett allmänt påstående att metallarbetare Andersson minsann är den som bestämmer hur bilarna i det här landet skall se ut. Har metallarbetare Andersson fått diskutera hur mycket drivmedel bilen skall dra? Har han fått diskutera hur säker den skall vara? Har han över huvud taget fått diskutera i hur hög grad det svenska samhället skall präglas av privatbilism eller av andra transport-system? Nej, den frågan har aldrig ställts till honom. Han har aldrig fått uttala sig om det. Och som den lilla människa han är har han ingen som helst makt

Näringspolitiken

att sätta bakom en eventuell vilja i det avscendet. Han kanske skulle vilja ha alltsammans helt annorlunda. Han skulle kanske vilja ha andra typer av bilar, eller färre bilar och bättre kollektivtrafik med mindre olyckor. I synnerhet om han har ett par barn tror jag att den senare synpunkten är viktig för honom.

Det är inte han som styr. Det är inte metallarbetaren och de andra arbetarna och löntagarna som har bestämt hur bilsamhället skall se ut. Och de styr naturligtvis inte heller annan produktion. Detta görs upp på mycket högre nivå.

Det är t. o. m. så att det inte finns någon personlig vilja i denna process. Den är delvis tvångsmässig, eftersom kapitalismen inte riktigt kontrollerar sig själv. Den föder utvecklingstendenser som den inte själv kan komma ifrån, som den på ett tvångsmässigt sätt är bunden av. Vore det inte så, skulle den inte ha genomgått 17 kriser sedan början av 1800-talet. Och den skulle inte vara i kris nu – något som vi i och för sig inte kan önska.

Detta visar bara att vi måste utgå från en realistisk analys av hur det ligger till, att man har nått en koncentrationsgrad och en grad av multinationalisering som skapar problem för en relativt gammal industrination som Sverige. Vi har varken den kvalitativa typ eller kvantitativa omfattning av industriinvesteringar som vore nödvändig ur nationell och folklig synpunkt. Därför måste någon annan än det privata kapitalet träda in. Det är nödvändigt att diskutera den frågan. Sedan kan man ha olika åsikter om hur dessa strukturella reformer skall se ut och genomföras.

Anf. 81 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Man brukar ibland tala om valfrihetens samhälle, och det med all rätt. Jag hävdar fortfarande att marknadsekonomin innebär valfrihet för den enskilde konsumenten. Metallarbetare Andersson, som Jörn Svensson tog som exempel, har möjlighet att – om han så vill – köpa exempelvis en Volvobil. Han kanske tycker att det är en bra bil som passar hans smak, hans ekonomi osv. Vill han köpa en prisbilligare bil har han också många att välja bland. Det viktiga är alltså att han har frihet att välja. Jag upprepar därför att konsumenten har valfrihet i marknadsekonomin. Det är en ståndpunkt där jag inte ryggar tillbaka.

Motsatsen är planekonomin och planhushållningen, där det inte finns så mycket att välja bland. Ett system med löntagarfonder innebär också att ett fåtal stora företag styr marknaden, vilket betyder mindre möjligheter för konsumenten att välja. Det är en av de frågor som vi kommer att föra fram i valrörelsen. Ett fondsocialistiskt Sverige innebär på sikt mindre valfrihet för konsumenten.

Anf. 82 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Första gången jag hörde talas om valfrihetens samhälle var när Tage Erlander drev det som en slogan. Det är roligt att se hur den politiska scenen skiftar med åren.

Det är klart att man kan definiera frihet som att ha möjlighet att välja

mellan att köpa en Saab, en Volvo eller en Toyota. Om Erik Hovhammar är nöjd med den definitionen, så får han väl vara det. Men man kan också uppställa frihetsproblemet på ett annat och för dagens diskussion mer relevant sätt.

Vem är det bland de s. k. konsumenterna, de vanliga människorna i landet, som har valt att investeringarna i utlandet av svensk företagsamhet skall vara så mycket större än investeringarna i Sverige? Vems valfrihet är det som har skapat situationen att vi har en reservarmé på flera hundra tusen människor? Vems valfrihet är det som tar sig uttryck i att det kapitalistiska samhället en gång vart tionde år är i kris och gör enorma förluster i kapacitet samt mänskliga och sociala förluster? Vems valfrihet är det som har skapat den situationen? Jag tvivlar på att det är ett uttryck för metallarbetare Anderssons valfrihet eller valfriheten för andra människor som lever ungefär som han, när systemet börjar visa den typen av drag.

Om det verkligen är så att man upplever multinationaliseringen som ett problem, att man upplever att den teknologiska processen har börjat få drag som är allvarligt destruktiva från mänsklig och biologisk synpunkt, och om man har klart för sig att någon form av kvalitativt brott i utvecklingen är nödvändig, då inser man också att en förnyelse inte kan uppnås med mindre än att någon annan träder in – någon annan än dem som vill fortsätta på den inslagna vägen.

Jag tycker ändå att det är en raffinerad verklighetsflykt av Erik Hovhammar, när han inte vill ta ställning till dessa problem. Det är precis som om det i hans värld inte förekommer någon multinationalisering, ingen koncentration, inga karteller och ingen miljöförstöring. Där förekommer bara en form av teknologisk process, nämligen den som nu pågår. Den är obönhörlig och den kan vi aldrig ifrågasätta. Det verkar inte vara någon större frihet i den samhällsvisionen. Det måste jag säga, vad den nu i övrigt präglas av. Jag hävdar att detta problem är det grundläggande och dem vi måste diskutera.

Jag är också litet besviken över att man från socialdemokratiskt håll, där man ändå borde se dessa problem på ett annat sätt, inte för den diskussionen utan i alltför hög grad böjer sig för marknadsresonemangen och de idealistiska illusionerna.

Talmannen anmälde att Erik Hovhammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 83 JOHAN OLSSON (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkanden 33 och 34 behandlas dels anslagsfrågor i regeringens budgetproposition, dels ett ganska stort antal motioner om näringspolitiken. Att så många motioner har väckts i detta fall beror väl på att det är valår i år.

Jag vill erinra om att riksdagen i fjol antog riktlinjer för närings- och industripolitiken enligt förslag i regeringens proposition 1980/81:130. Det kan finnas anledning att påminna om vad den centerpartistiske industrimi-

nistern framhöll i denna proposition. Han sade då:

”Industripolitiken bör främja ett decentraliserat ekonomiskt system byggt på marknadshushållningens principer och präglad av socialt ansvar och god resurshushållning. --- Marknadssystemet bygger på att de enskilda företagen fattar beslut om vilka produkter som skall tillverkas, hur de skall framställas och på vilka marknader de skall avsättas. Förändringar i priser och avsättningsmöjligheter ger företaget anledning att anpassa produktionsvolymen och ompröva marknadsinriktning, produktval och produktionsteknik. Marknadsekonomins styrka ligger bl. a. i en smidig anpassning till lägen med nya förutsättningar. --- Investeringsbesluten fattas på grundval av förväntningar om mera långsiktiga förändringar i efterfrågan, produktionsteknik, konkurrensförhållanden, löner etc. Även för denna typ av mera framtidsinriktade beslut är emellertid marknadssystemet normalt överlägset andra hushållningssystem.”

Detta gäller trots allt vad Jörn Svensson nyss framhöll här. Konsumenten kan vara ett företag som köper insatsdelar till sin produktion, vilket i sin tur ger den slutlige konsumenten en billigare och bättre vara. Industriministern fortsatte:

”Samhället bör emellertid ange ramar och förutsättningar för marknadsökonomi. Därigenom styrs näringslivet att tillgodose angelägna krav i samhällsutvecklingen bl. a. regional och sysselsättningspolitiska samt miljöpolitiska krav. Näringslivet skall genom samhällets insatser stimuleras till att medverka till en balanserad regional utveckling samt en teknisk och industriell utveckling som främjar en ekologiskt balanserad utveckling och en human livsmiljö.

Näringspolitiken bör inriktas på mångfald och decentraliserat inflytande. Ekonomisk maktkoncentration och skadlig kartell- och monopolbildning bör motarbetas. Vittföregrenat ägande och personliga initiativ samt nyföretagande och utveckling av småföretag bör främjas. De kooperativa ägandeformernas möjligheter till personligt engagemang och inflytande måste tas till vara.”

Det är alltså fråga om en marknadsekonomi under ansvar med stor frihet för företagen att konkurrera om att göra de bästa produkterna och tillfredsställa konsumenternas önskemål inom de ramar som politikerna i samhället ställer upp. Vi brukar inom centern betrakta denna inriktning av näringspolitiken som den tredje vägen. Vi säger där å ena sidan nej till planhushållning och socialism, som är en tung, byråkratisk och ineffektiv metod, och å andra sidan också till en ohämmad spekulationsekonomi. Vi kan inte minst på den ort som vi nu befinner oss på hämta många exempel på nackdelarna med en sådan.

Centern, folkpartiet och moderaterna har i näringsutskottets betänkande nr 34 skrivit sig samman i en riktning som i stort bygger på den industripolitiska proposition som antogs i fjol. Synpunkter i de från de andra partierna avlämnade motionerna har därvid beaktats. Jag vill gärna säga att det har varit ett bra samarbete mellan oss på den icke-socialistiska sidan i

näringspolitiska frågor. Inte minst Erik Hovhammar och Sven G. Andersson men även andra har bedrivit ett långvarigt samarbete i dessa frågor.

Jag tror att vi har ett bättre samarbete på detta område än på många andra på det politiska fältet. Vi har också eftersträvat ett större sådant samarbete med socialdemokraterna, och vi har även kunnat avstyra en del reservationer bland de många som varit aktuella i samband med våra betänkanden. Om man ser till den praktiska verkligheten finner man att en del av reservationerna saknar relevans. Vi har ibland lyckats avstyra sådana, ibland inte. Vi får väl fortsätta på den vägen.

Jag är litet förvånad över Ingvar Svanberg, som i sitt första anförande i går betecknade den inledande programförklaringen från de icke-socialistiska partierna som tre oförenliga linjer. På vilket sätt representerar den skrivning som presenteras i näringsutskottet betänkande nr 34 oförenliga linjer?

I den socialdemokratiska motion som ligger till grund för reservationen, liksom i utskottsordförandens plädering i går vill jag kritisera närmast två punkter. För det första försöker socialdemokraterna ständigt lägga skulden på regeringen för den utveckling som vi har drabbats av under senare år och som helt är betingad av omständigheter över vilka inte har kunnat råda i vårt land. Detta bevisas av att en mindre framgångsrik utveckling än vad man upplevde under 1960-talet har drabbat hela västvärlden, för att inte säga de allra flesta länder.

Socialdemokraterna talar om en illa skött politik, om nedslaktning av industriverket och om förfall i industriplaneringen. Jag tycker inte att en sådan vokabulär hör hemma i denna debatt. Verkligheten är faktiskt svårare än vad den ger uttryck för. Vi har haft en oljekris, en konjunktur nedgång och en snabb strukturomvandling i andra länder, vilken vi inte riktigt kunnat följa med i. Det är orsaken till att vi i dag inte kan driva fram standardutvecklingen i samma höga tempo som tidigare. Den kanske viktigaste faktorn var att socialdemokratin under 1970-talets första hälft lade grunden till en kostnadsutveckling för industrin i Sverige som gjorde att vi förlorade marknadsandelar. Den är fortfarande, sex år efteråt, en avgörande fråga för oss i konkurrensen med andra länder, både när det gäller exporten och när det gäller importen.

Jag tycker att socialdemokraternas tal saknar fog, och jag vill efterlysa en mer realistisk diskussion.

Vad jag för det andra vill rikta kritik mot är att man, trots att man på en del ställen i skrivningarna erkänner att industrin har en avgörande betydelse för sysselsättning och ekonomi, ändå inte lägger fram förslag som på något avgörande sätt skulle hjälpa oss att komma ur den här krisen. Man talar om att vi måste ha ett brett handlingsprogram. Men hur långt kommer man med ett brett handlingsprogram, om man inte sätter in några realistiska åtgärder i det?

Man talar vidare om att öka bostadsbyggandet. Ja, varför skall man öka bostadsbyggandet? De som lyssnade på dagens Morgoneko kunde ju höra byggnadsstyrelsens chef säga att vi har över 25 000 tomma lägenheter. Svårigheterna är nu att finansiera dessa tomma lägenheter. Skulle vi bygga

flera bostäder – alltså utöver de program som finns – skulle det innebära att vi finge bygga i Stockholm, Uppsala, Lund och Umeå. Skulle det vara en politik att eftersträva, att öka bostadsbyggandet på de orter som redan lider av en överhettad ekonomi? Eller också skall det vara riktade insatser och åtgärder för direkt påverkan av enskilda företag och projekt. Det är ju någonting som säkerligen skulle vara mera till skada än till nytta i näringslivet.

Vidare talar man om organiserade former för överläggningar med näringslivet. Men vi har verkligen redan många former för överläggningar, mellan politikerna och företrädare för näringslivet, mellan regeringen och näringslivet osv. Jag kan räkna upp en hel del.

De förslag som presenterats räcker inte långt i verkligheten. Jag frågar mig om utskottets ordförande Ingvar Svanberg själv verkligen tror på att de förslag som har presenterats i skrivningarna och i reservationen skulle lösa de stora problem som vi har – vi har en industri som är för liten för att uppfylla de ekonomiska krav som vi människor ställer – eller skapa balans i ekonomin eller generera det underlag som erfordras för den höga konsumtionsnivå som vi har. Det fordras nog något annat. Då tror jag att det i hög grad måste till generella åtgärder som syftar till att skapa en bättre lönsamhet för industrin.

Vad jag är förvånad över är att socialdemokratin inte har tagit upp det man i andra sammanhang säger skulle vara avgörande för att lösa de här frågorna, nämligen kollektiva fonder. När man är ute och reser hör man ofta talas om kriser här och där. Det ena företaget efter det andra drabbas ju av svårigheter på grund av bristande lönsamhet. Men då säger man från socialdemokratiskt håll på de berörda orterna att hade vi haft löntagarfonder, skulle det och det inte ha hänt. Jag undrar hur det är med den saken. Det resonemanget visar ju vad löntagarfonderna skulle användas till. Skulle man använda löntagarfonderna till att gå in i de företag som inte lönar sig, ja, då förstår vi också vilken effektivitet och vilken ekonomi det skulle bli med ett sådant system. Varför har man inte tagit upp det i den här viktiga industripolitiska motionen och i reservationen?

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande 34, den inledande delen.

Så några kommentarer om ett par reservationer i betänkande 33. Sven G. Andersson kommer att beröra en del annat.

I en reservation kritiserar socialdemokraterna regeringen för att ha en negativ inställning till industriverket. Ingvar Svanberg sade i går: Slakta industriverket! Jag tror att en sådan uppmaning inte passar i den här debatten. Det är inte fråga om en nedrustning av de olika instanserna för att främja industrins utveckling. Det är i stället fråga om att hitta bättre vägar, att rationalisera och effektivisera så att man med en mindre andel statliga medel kan få ett effektivt arbete. Det har ju gjorts några förändringar i det här sammanhanget. Man har t. ex. gjort SIFU till ett självständigt organ som, fortfarande i samarbete med industriverket, kan driva frågorna intensivare och nå bättre kontakt med näringslivet. Hit hör också frågan om en särskild mineralpolitisk organisation samt frågan om ett särskilt energiverk, som ju

tyvärr blivit fördröjt genom att en s-reservation vann vid omröstningen i kammaren.

Man har alltså tillsatt en utredning som skall försöka hitta de effektiva vägarna. Det är bakgrunden, jämte det faktum att vi hur som helst inte har pengar i budgetarbetet. Därför måste man eftersträva en effektivisering. Självfallet är det besvärande att nödgas dra ned på anslagen till olika organ. Men skulle det nu vara så att t. ex. den kommunala energiplaneringen erfordrar ytterligare medel och det inte kan förverkligas på grund av fördröjningen i fråga om energiverket, kan det vara rimligt med en omfördelning av medel till verket så att arbetet åtminstone kan komma i gång och bli effektivt. Jag tror att den möjligheten finns.

I reservation 2 vid näringsutskottets betänkande 33 talar man om Värmlands forsknings- och utvecklingsråd. Man vill ha 5 milj. kr. till det rådet. Ett grundkapital har ju skjutits till från stiftarna – handelskammaren, utvecklingsfonden, Karlstads kommun och landstinget – och rådet bildades så sent som 1981. Detta är alltså ganska nyligen startat. Det har tillförts medel – ungefär 20 milj. kr. för Värmlands län – som vissa av stiftarna fått del av. Man har möjlighet att sätta i gång ett riktigt arbete – det vill jag understryka. Vi har från majoritetens sida ansett att om det skulle finnas realistiska projekt som förs fram i ett utvecklingsbart skede, så finns det ju möjligheter att på nytt pröva anslag från olika organ till sådana insatser.

Reservation 3 gäller bidrag till branschforskningsinstitut. Reservanterna vill ställa ett villkor, att statsbidrag inte skall kunna lämnas ut om det inte finns styrelserepresentanter från de fackliga organisationerna. Detta tycker vi är att gå väl långt. Vi har ju tidigare i riksdagsbeslut uttalat vår förståelse för att de anställda skall ha inflytande och insyn i branschforskningsråden, och det sker kontinuerligt en förändring i den riktningen. Man har nu arbetstagarrepresentanter i åtta av de branschriktade kollektiva forskningsorganens styrelser.

Utskottets majoritet utgår från att arbetsmiljöaspekterna i erforderlig grad kommer att tillgodoses i dessa organs styrelser och att arbetet kan gå vidare och problemen lösas från fall till fall.

Till slut gäller det det internationella samarbetet. Här pågår ett unikt arbete på många olika fronter. Jag kan erinra om det avtal som träffats med Norge om ekonomiskt samarbete. Riksdagen anslår 37 milj. kr. varje år under fem år för att stödja detta ekonomiska samarbete på industri- och energiområdena. Detta stöd bör utgå till etablerade organ. Skulle det uppkomma nya realistiska projekt, så kan man givetvis även på detta område komma igen till regeringen och i särskild ordning pröva frågan om extra medel.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna i de båda betänkandena.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
26 maj 1982

Näringspolitiken

Anf. 84 INGVAR SVANBERG (s) replik:

Herr talman! Det är ganska enastående att höra Johan Olsson tala om hur bra allting är i denna den bästa av världar han kan tänka sig och med den underbara regering vi har just nu.

Jag satt och gjorde en liten jämförelse. Vi hade nyss Jörn Svensson uppe i talarstolen. Han gjorde som vanligt en alldeles briljant analys av problemen. Det är han oerhört skicklig på. Han höll en mycket skicklig akademisk föreläsning och analyserade problemen helt riktigt. Man frågar sig bara hur han skall ta ner denna vackra bild till verklighetens Sverige där vi är i dag – det är den enda reflexion jag gör.

Johan Olsson har inte de problemen. Han behöver inte göra någon analys. Han har en barnatro som hindrar honom från att se verkligheten. Han började med att citera de underbara ting industriminister Åsling hade skrivit i propositionen. Och det tror Johan Olsson på – detta är ju någonting som man måste lita på.

En karikatyrtecknare gjorde en gång en verkligt rolig teckning. Den föreställde de politiska ledarna. Gunnar Hedlund var centerpartiledare då. Ovanför Tage Erlander fanns Marx och ovanför de borgerliga ledarna deras förebilder. Gunnar Hedlunds förebild, det var Hedlund i Rådombild.

Johan Olssons förebild har blivit betydligt mindre och betydligt blygsammare – det är Nils Åsling, och då behöver man inte förklara något. Det är fel att lägga någon skuld på regeringen, för den har ju inget inflytande över någonting – o nej, det är ju den arga omvärlden som åstadkommit allt detta trots att regeringen har gjort allt så bra. Och hur långt kommer man med planering? Det är ju meningslöst att ha någon planering. – Ja, med den här regeringen tror jag att det är så.

Så talar Johan Olsson om ökat bostadsbyggande. Jag tar detta som exempel på hans sätt att resonera. Det skulle inte vara någon mening med att få ett ökat bostadsbyggande, för då skulle man bygga i Stockholm och Umeå – av alla platser – där det redan är så överhettat. Ja – vilken plats i Sverige är överhettad när det gäller sysselsättning i dag? Framför allt vill jag protestera mot att Umeå skulle vara speciellt överhettat.

Sedan frågar Johan Olsson om vi verkligen tror att våra förslag löser problemen. Visst gör de det – bitvis. Vi kommer i gång, byter inriktning.

Den borgerliga inriktningen är att dra ned och skapa mindre sysselsättning och mindre inkomster för folk, och så måste man dra ned ännu mer och ännu mer.

Vi vill börja satsa för att få folk i jobb, för att kunna få en utveckling av industrin.

Vi tror att det blir en lösning – inte över en natt – men vi kommer att gå i en annan riktning.

Johan Olsson säger att det är förfärligt att tala om att slakta SIND, statens industriverk. Men varför ger ni då utredningsmannen i uppdrag också att utreda om inte industriverket kan läggas ned? Är det bara en bluff att den instruktionen till utredaren finns?

Under de borgerliga regeringarna har man hela tiden dragit ner anslaget

till SIND, som fått minska antalet anställda. Men det gör man naturligtvis för att utveckla SIND – inte för att dra ned!

Nr 157

Onsdagen den
26 maj 1982

Anf. 85 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Johan Olsson: Vad är det för mening med att läsa upp den typen av programmatiska deklARATIONER, när den verklighet som man måste förhålla sig till ser ut precis tvärtom?

Här talar Johan Olsson om ett decentraliserat ekonomiskt system. Jag tror inte att det finns någon enda seriös studie, nationell eller internationell, som inte visar att den svenska industrin är en av de mest centraliserade, en av de hårdast koncentrerade. Man skulle möjligen kunna få fram jämförbara nivåer om man jämför med Japan, där man har en alldeles speciell, mycket starkt monopolistisk typ av struktur, påbackad med ett starkt inflytande från statliga institutioner.

Det är inte alls ett decentraliserat ekonomiskt system utan ett centraliserat ekonomiskt system som vi har att förhålla oss till. Det är också en av orsakerna bakom den tilltagande multinationaliseringen, som går parallellt med att finansgrupperna och industriimperierna blir större och större och allt mindre svenska, om jag får uttrycka det så.

Det är detta vi skall diskutera utifrån – inte utifrån någon sorts idealbild som inte finns!

Förändringen i priser sörjer för en smidig anpassning av produktionen – det är ytterligare en sådan fras som fullständigt saknar burskap i verkligheten. I den borgerliga nationalekonomin i Västeuropa i dag är det nämligen ett allvarligt diskuterat problem att anpassningarna i priser inte på något sätt följer konjunkturerna och marknaderna, utan att det görs en mängd olika försök att hålla priserna uppe och t. o. m. höja dem trots att det är kris och nedgång.

Det är inte som för två mansåldrar sedan, att svaret från företagsamheten på en depression är prissänkning för att uppnå större omsättning, utan tvärtom. Och det är följden av den ekonomiska koncentrationen, som gör det möjligt att sätta de traditionella marknadsmekanismerna ur spel.

Det är detta vi måste diskutera utifrån.

Jag skulle till slut vilja fråga: Om de ekonomiska svårigheterna för Sverige, arbetslösheten, undersysselsättningen, beror på faktorer som det inte går att göra någonting åt, varför är det då inte möjligt att med skapande och demokratisk medverkan från de anställda lägga upp ett statligt industrialiseringsprogram som skulle tillskapa 100 000 nya arbeten? Vad skulle hindra oss från att göra det? Vad är det för obönhörliga, gudomliga krafter som skulle förhindra ett sådant initiativ, som bryter krisen, undersysselsättningen, misshushållningen med människoresurser?

Anf. 86 JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Ingvar Svanberg använde ordet barnatro när han sade att jag hade någon sorts barnslig tro på att allt vad industriminister Åsling – som nu har kommit in i kammaren – gjorde var rätt och riktigt. Det är ett sätt att tala

om någonting annat än sakfrågan. Det jag har gjort är endast att referera det industripolitiska program som riksdagen antog för ett år sedan, och som Jörn Svensson inte på något sätt saknar verklighetsanknytning. Det är med utgångspunkt i det här programmets bas som vi kan diskutera verkligheten i dag. Jag tror att det är mycket svårare att diskutera verkligheten med utgångspunkt i den planekonomi som Jörn Svensson företräder.

Vilket område har visat exempel på att lösa frågorna bättre än vi har gjort i det svenska systemet? Vilket land har bättre levnadsstandard än vi i Sverige, tack vare marknadsekonomin med det enskilda näringslivet som bas? Vad har vi för garanti för att man inte i en planekonomi manipulerar med priser när man ser att företagen i planekonomin inte lönar sig? Man kanske uppehåller en konstlad prisnivå och avskiljer det landet från konkurrens från utlandet. Är det till konsumenternas fördel? Var har man en reservarmé av människor som kanske inte gör en produktiv insats, om inte i ett land där man har en planekonomi, när man inte kan följa hur ekonomin och företagen sköts? Nej, på den ekonomin tror jag inte, och det finns inget exempel på att den skulle vara lönsam.

Nej, Ingvar Svanberg, tala om på vilken punkt jag litade till barnatron, tala om på vilken punkt jag hade fel, på vilken punkt jag uttalade mig verklighetsfrämmande! Tala om vilka konkreta åtgärder som socialdemokratin vill lägga fram förslag om för att lösa de svårigheter som industrin i det här landet har f. n. Räcker det med ett brett handlingsprogram? Varför har ni inte tagit upp löntagarfonderna i ert industripolitiska förslag, som ni säger skall lösa alla problem?

Vad gäller SIND är det ganska naturligt att en utredning som skall se över en organisation har en förutsättningslös roll att spela. Man får se till alla aspekter. Man har alltså inte förbjudits att också lägga fram ett sådant förslag, men det är knappast troligt att det blir aktuellt, utan vi kommer att få en översyn som siktar till att göra industriverket till ett effektivt serviceorgan för samhällsarbetet, ett organ som i hög grad skall bidra till att spela den roll som vi menar att den tredje världen bygger på, nämligen en marknadsekonomi inom ramar som ställs upp av samhälle och riksdag, och där dessa organ är viktiga instrument för att få fram de riktiga avvägningarna.

Anf. 87 INGVAR SVANBERG (s) replik:

Herr talman! Johan Olsson är så förvånad över det jag säger och över att jag inte har kommit med några konkreta förslag till hur den här frågan skulle kunna förverkligas. Han vill också veta vari jag anser att hans barnatro ligger. Jo, hans barnatro ligger i att han säger att allt vad regeringen har gjort är riktigt. Regeringen råar inte för någonting av den svåra industrikris vi har i samhället just nu.

Sedan angriper Johan Olsson mig och säger: Räcker de här åtgärderna? Vad är det för åtgärder? Ni kom inte med några förslag. En av betänkandets huvudpunkter går ut på att socialdemokraternas förslag inte leder rätt. Det tror inte Johan Olsson att det gör, för han har sin barnatro att industrimi-

nistern hittar rätt. Men det har inte vi. Vi har föreslagit åtgärder för att få i gång ekonomin.

Sedan kommer det verkligt dråpliga: Varför tar ni inte upp förslaget om inrättande av löntagarfonder i era motioner? Det torde inte vara Johan Olsson främmande att frågan om löntagarfonder diskuteras inom arbetarrörelsen. Vi kommer att driva denna fråga i årets-valrörelse. Att frågan skulle behöva tas upp just i det här sammanhanget för att förverkliga det vi vill börja med att inrätta är ganska tokigt. Löntagarfonderna blir inte uppbyggda över en enda natt.

Beträffande Johan Olssons barnatro i övrigt, så sade han att industriministern nu kom in. Ja, industriministern tål nog att höra att jag säger att jag inte tror att han har vidtagit de riktiga åtgärderna. Han tål t. o. m. att höra att jag säger att han kanske är en ännu sämre förebild än vad Hedlund i Rådombank var. Det kan jag säga, även om industriministern är inne i kammaren. Jag tror att vi, som båda är sluggrar, kan tåla det.

Anf. 88 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig använda min återstående replik i detta replikskifte till att återigen försöka få Johan Olsson att hålla sig till de verkliga problemen och de förslag som vi har framställt.

Johan Olsson har här stått och talat om hur många stora, anonyma företaget i utlandet som har skapat svårigheter här i Sverige. Han erkänner att dessa svårigheter finns. Han erkänner att vi har svår undersysselsättning och arbetslöshet – det är obestridligt, det finns det siffror på. Han måste rimligtvis också erkänna att investeringarna är för små. Däremot har den privata storfinansen här i Sverige råd att investera i helt andra länder. Den ger sig iväg från Sverige, vilket är en följd av dess multinationalisering.

Då måste frågan uppstå: Hur skall dessa problem lösas? Man kan inte hänvisa till att företagsamheten skall lösa dem i en fri marknadsekonomi, för det gör den ju inte – det ser vi. Den vill inte investera här. Vem skall investera och skapa de nya industrijobben?

Vad skulle hindra att man byggde upp ett stort statligt industrialiseringsprogram, där man drog in de fackliga organisationerna och de arbetande med deras kapacitet i ett demokratiskt inflytande för att lägga upp produktionen, skapa 100 000 nya industrijobb och göra slut på arbetslösheten? Vad skulle det vara för fel med dessa företag? Även de skulle naturligtvis arbeta och sälja på en marknad på s. k. marknausmässiga villkor. I ett industrisamhälle, vare sig man har samhälleligt ägande eller privat ägande, förekommer det ju en marknadsekonomi. Villkoren varierar och den ser något annorlunda ut, men det är alltid på en marknad som produkterna skall avsättas.

Vad är det som hindrar Johan Olsson och hans parti att säga: När det privata näringslivet sviker och inte klarar en uppgift, när det hellre vill satsa någon annanstans eller på spekulativa ting i stället för på produktiva, då måste vi ta ansvar för en vidare industrialisering av Sverige, i annan regi och andra former? Vad är det för fel med det? Vad är det för oöverstigligen hinder som finns för detta? Är det rent av så, att ni vill ha arbetslöshet och

undersysselsättning, därför att det möjliggör för er att gå storkapitalet till mötes i dess strävan att pressa tillbaka folkets levnadsstandard och fackföreningsrörelsens och arbetarrörelsens positioner?

Anf. 89 JOHAN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Nog är det ganska egendomligt, Ingvar Svanberg, att ni, när ni har lagt fram ett stort program om kollektiva fonder, antagit det på kongresser och satsat enormt på att marknadsföra detta system, som skulle vara en industripolitisk insats av stor räckvidd, inte ens nämner systemet när ni väcker motioner om industripolitik. Det är högst märkligt att ni inte har tagit upp löntagarfondssystemet, det kollektiva fondsystemet, i detta sammanhang. Vad skall det annars tjäna till? Tror ni inte längre på systemet?

Sedan till talet om att jag tror på allt vad industriministern har gjort. Ett sådant läge som jag beskrev tidigare, som i stora stycken har förorsakats av den socialdemokratiska kostnadsutvecklingen, oljekriser och annat, har givetvis inneburit svårigheter för regeringen. Det är klart att man efteråt kan säga att mycket i många avseenden kunde ha gjorts bättre. Så är det alltid – så är det med Ingvar Svanberg och så är det med mig.

Men låt oss titta på den socialdemokratiska politiken. Om vi skulle ha genomfört de förslag som socialdemokraterna har lagt fram under senare år, hade det inneburit att vi haft ett avsevärt sämre läge. Det beror för det första på att ni har protesterat mot alla besparingsförslag som regeringen har lagt fram. Med en socialdemokratisk politik skulle vi alltså haft ett större budgetunderskott, därmed högre inflation, svårare att sänka räntan och då troligtvis ett högre ränteläge. Vad skulle det ha inneburit för svensk industri? För det andra skulle vi haft högre kostnader för näringslivet, eftersom ni har lagt fram förslag till avgifter på näringslivet i flera omgångar som skulle ha slagit ut flera företag och slagit ut många fler människor inom industrin. Skulle socialdemokratisk industripolitik ha gällt under senare år, skulle vi haft ett betydligt sämre läge än vi har i dag, det är någonting att tänka på.

Jag tror inte att lösningarna på problemen ligger i att vi här käbblar om sådana här saker. Vi skulle egentligen sätta oss ned och titta på hur verkligheten ser ut och vara överens om sanningen: för att kunna uppehålla en så hög konsumtionsnivå som vi nu har måste vi bygga ut näringslivet i detta land. Detta vill jag säga också till Jörn Svensson. Vi kan inte bygga ut näringslivet i detta land om vi har en kostnadsnivå som är högre än i omvärlden. Vi måste hänga med i strukturomvandlingen och strukturutvecklingen i takt med andra länder. Vår industri måste alltså bli lika bra som andra länders industrier – det är där skillnaden ligger. Vi kan inte lyfta oss själva i håret och klara oss bättre, utan vi måste se verkligheten som den är och satsa på att skapa förutsättningar för svensk industri att bli lönsam och konkurrenskraftig. Det är det allra viktigaste för att vi skall klara vår ekonomi.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingvar Svanberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 90 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Om den allmänna slutsatsen, att 1980-talet måste innebära återhållen konsumtion och forcerade investeringsåtgärder, råder det knappast några delade meningar. Detta är självfallet det viktigaste samhälls-ekonomiska budskapet vi har att föra ut.

Men det är för den skull inte ointressant att från denna allmänna slutsats om behov av ökade investeringar ta steget till en djupare diskussion om hur den industriella expansionen skall gå till.

Låt mig börja med en självkritisk betraktelse.

Den senaste tioårsperioden har staten i stöd eller till olika företag givit 26 miljarder kronor. Till det kommer lån på 16 miljarder kronor som staten har beviljat och lånegarantier på 33 miljarder kronor – allt i löpande priser. Sammantaget blir det 75 miljarder kronor. Den absoluta huvuddelen av dessa satsningar hänför sig till andra halvan av 1970-talet. Det mesta av dessa pengar har använts för insatser i s. k. krisbranscher: järn och stål, skog, gruvor och varv. Ett viktigt syfte med dessa tillskott har varit att åstadkomma nödvändiga omställningar inom dessa branscher på ett socialt acceptabelt sätt.

Även om en hel del av pengarna således haft ett starkt socialt syfte finns det anledning att så här i efterhand ställa några frågor. Vad skulle ha hänt om industriministern i den nya borgerliga regeringen 1976 hade föreslagit regeringen att han skulle få disponera 30 miljarder kronor under de kommande tre åren för att hålla olönsam svensk industri under armarna och förstatliga ett par tunga branscher? 30 miljarder kronor var då en ännu mer fantastisk siffra än i dag. Statsutgifterna uppgick budgetåret 1976/77 till 115 miljarder kronor. Förmodligen hade ingen tagit hans propå på allvar. Och ändå var det precis vad som hände!

Det skulle sannolikt inte stöta på några svårigheter att under de kommande åren ånyo plöja ner lika mycket i svensk industri – i varven, i stål-, skogs-, teko- och andra branscher – men nu vet vi hur det kan gå. Problemen blir i allmänhet inte lösta. Långt oftare permanentas de.

Om man alltså inte framöver på samma sätt som tidigare bör göra stora statliga satsningar i näringslivet, vad kan vi då göra för att klara sysselsättningen?

Det viktigaste – och det finns anledning att ständigt betona detta – är att se till att näringslivet i varje läge har en sportslig chans att klara konkurrensen med utlandet. Om inte kostnadsläget är avpassat till omvärlden, kan inga statliga satsningar i världen på nya branscher kompensera. Vi har det näringsliv vi har. Det kommer, även med mycket stora investeringar de närmaste åren, att se ut ungefär som det gör i dag. Därför måste konkurrenskraften för vad vi i dag har vara god.

I folkpartimotionerna 1045 och 1054, som behandlas i utskottsmajoritetens skrivning, tecknas bakgrunden till den svenska industrins nuvarande

situation. Vi anger också vissa huvuddrag i en på liberal grund utformad näringspolitik. Som jag tidigare sade krävs det att näringslivets situation förbättras, främst att lönsamheten i industrin blir bättre. Det är ju så att vinstgivande företag är en förutsättning för att arbetsmarknadspolitiken skall fungera och för att den nödvändiga strukturomvandlingen skall kunna genomföras i socialt acceptabla former.

Marknadsekonomin måste därför stärkas, men en viktig del i en liberal näringspolitik är att vi får en maktspridning och ett decentraliserat ägande.

Jag tror med andra ord att den nuvarande regeringen är beredd att i fortsättningen ge ökat utrymme för marknadsekonomin. Att interventionismen drevs så långt under de första åren med en icke-socialistisk regering skall nog inte ses som uttryck för någon ideologisk omsvängning, utan fastmer som en tillfällig kapitulation inför de akuta problem som regeringen ganska oförberedd ställdes inför.

För en regering som i huvudsak misstror en selektiv näringspolitik, dvs. en näringspolitik som går ut på att dra in resurser från näringslivet och sedan styra ut dem enligt politiska bedömningar, är det nödvändigt att verka genom generella ekonomisk-politiska åtgärder. Syftet med dessa är att påverka det allmänna klimatet som alla företag, krisföretag och andra, har att verka i. En allmän klimatförbättring kan ses som en chans också för företag i kris. Det gäller för företagsledningarna och anställda att anta den utmaningen. Men bara i det enskilda företaget kan man avgöra hur dess speciella resurser kan utnyttjas i den nya situationen.

Det är naturligt att oppositionspartier gärna framställer regeringens åtgärder som oplanerade och som tillfälliga nycker. Men faktum är att de åtgärder denna regering och den föregående vidtagit sedan hösten 1979 utgör ett led i ett mycket konsekvent ekonomisk-politiskt program.

Syftet med det har varit att skapa förutsättningar för en expansion i den konkurrensutsatta sektorn, en expansion som bedöms nödvändig för att vi skall kunna komma till rätta med våra externa balansproblem.

Låt mig, herr talman, avsluta med ett triviale konstaterande: Företag i kris är ingenting nytt. Krisföretag har förekommit så länge vi över huvudet haft företag.

Företag i kris hör också framtiden till. I en marknadsekonomi, där konsumenternas preferenser till sist styr vad som skall produceras, måste företag tillåtas gå under och födas. Lagar mot företagsnedläggningar och etableringskontroll bidrar till att konservera strukturen och minska konsumenternas inflytande. Samtidigt som krisen i företag är ett hot, ger den också i många fall en möjlighet till utveckling och förnyelse. I ett maktperspektiv är en kris sällan något att beklaga, ty krisen i ett företag avspeglar ofta en utveckling på marknaden som är av godo för konsumenterna. Också av detta skäl bör statsmakterna avstå från att ingripa i krisföretag. Företag i kris hör alltså framtiden till. Om också krisföretagen hör framtiden till kan bara avgöras vid samspel mellan dessa och marknaden. Där har statsmakterna inte mycket att tillföra.

Herr talman! Under fjolåret tog vi i utskottet och här i kammaren beslut om riktlinjerna för den framtida industripolitiken. Vid näringsutskottets betänkande nr 34 finns fogade fyra reservationer från socialdemokratin sida. De är i huvudsak en upprepning av fjolårets motioner och reservationer. Jag yrkar bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Slutligen vill jag, herr talman, med några ord beröra den mycket intressanta analys som Jörn Svensson gjorde här av näringspolitik i allmänhet och industripolitik i synnerhet. Vpk har tre motioner som behandlats i detta utskottsbetänkande. De har inte fått något stöd i utskottet, utan samtliga har avstyrkts. I stort sett likartade motioner väckte vpk förra året.

Jörn Svensson har ju här redogjort för hela den näringsfilosofi som kännetecknar vänsterpartiet kommunisterna. Det är självklart att vi där inte har några möjligheter att mötas. Men när det gäller tanken bakom Jörn Svenssons näringspolitik, så finns det en hake. Det hela går inte riktigt ihop. Det är nämligen så att all produktion måste motiveras av en konsumtion. Det är det stora problemet. När politiker skall bestämma inriktningen på näringspolitiken, har man mött betydande svårigheter i de flesta länder där man haft en planekonomi. Det är väl, herr talman, inte bara en tanke att det är endast i länder där man har en marknadsekonomi som man kan kritisera regeringens näringspolitik utan att åka i finkan.

Anf. 91 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Sven G. Andersson ser tydligen inga diktaturer i den kapitalistiska världen. Han lever tydligen omedveten om vad som hände i vårt södra grannland, när de stora företagen fann att deras position var hotad av krisen och av den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Han är tydligen omedveten om vad för sorts regim de då satte i gång och hur kretsar här i Sverige hoppades på och sympatiserade med den regimen.

Jag tror inte heller att vi skall diskutera frågan om och göra jämförelser mellan planekonomi och marknadsekonomi med mindre än att det sker beträffande länder som har haft en något likartad historisk situation. Man måste ha en likartad befolkningspolitisk situation, en likartad situation i utgångsläget när det gäller industrialiseringsgrad och social problematik över huvud taget för att kunna få en sådan jämförelse. Vi lämnar detta åsido – det har egentligen inte med den här saken att göra. Låt oss i stället hålla oss till den problematik som egentligen står här i Sverige.

Nu säger Sven G. Andersson att alla måste erkänna att grundproblemet är att konsumtionen måste hållas tillbaka för att investeringarna skall fram. Nej, det måste man visst inte erkänna, för det är en fullständigt felaktig filosofi. Är det den filosofin man bygger på i ett enhälligt näringsutskott, förstår jag mycket väl att det här landet befinner sig i kris och att ingenting görs åt krisen.

Det är precis tvärtom. Vi har nämligen nu fått sammanställningar av försörjningsbalansen från 1963 och framåt från statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet. Vad visar de sammanställningarna? Jo, man jämför första hälften av 1970-talet med andra hälften av 1970-talet och tiden fram till

1982. Exporten visar en relativt jämn ökning. Där har problemen inte alls varit så stora. Ropandet om tappade marknadsandelar och sådant är uppenbarligen rent struntprat.

Det stora problemet – den kategori som verkligen avviker – är just konsumtionens utveckling och hemmamarknadens utveckling. Där är det en påtaglig skillnad mellan början av 70-talet och slutet av 70-talet. Den förstnämnda perioden karakteriseras av en kraftig ökning, medan man däremot haft en minskning under den andra delen. Där ligger problemet. Det är alltså hemmamarknadens bristande tillväxt som är en av de viktigaste faktorerna i krisen. Har man inte förstått det, kan man naturligtvis inte heller komma med några åtgärder, som skulle underlätta situationen.

Att konsumtion och investeringar står i motsättning till varandra är f. ö. en myt, som jag trodde att nationalekonomin gjort upp med för länge sedan. Det har den i och för sig också gjort, men det har tydligen inte hunnit fram till näringsutskottet. Investeringar skapar konsumtion – det är en annan väg att skapa konsumtion. Det kan man göra t. ex. genom en aktiv statlig investeringspolitik.

Anf. 92 SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Herr talman! Det måste ju finnas en viss räntabilitet för att man skall investera. Det har självfallet Jörn Svensson alldeles klart för sig. Det spelar ingen roll hur mycket pengar man har. Det är som att streta med hästen till vattnet när han inte vill dricka. Under fjolåret fanns 30 miljarder disponibla för företagsinvesteringar. Man utnyttjade ungefär 12 miljarder. Det beror alltså inte på brist på pengar, utan det beror på att investeringar inte varit lönsamma med det höga ränteläge vi haft.

Sedan är det klart att vi hade högre konsumtion under 1974 och 1975, då vi hade en löneexplosion. Då fick vi på alla områden en väsentlig ökning av konsumtionen. Självfallet förde det med sig en ökad produktion i konsumentvaruindustrin. När det gäller konsumentvaruindustrins produkter har vi nu till stor del en import, som gör att vi får ett underskott i vår handelsbalans som är rätt besvärande.

I övrigt är det ju klart att Jörn Svenssons och vpk:s näringsfilosofi skiljer sig så avsevärt från den som representeras vid näringsutskottets bord, att vi där inte har några möjligheter att mötas.

Anf. 93 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nu börjar det bli intressant, för nu kommer erkännandena slag i slag. Min uttrötningstaktik har tydligen en viss verkan.

Först råkar Sven Andersson omedvetet erkänna att det finns pengar i det svenska näringslivet. Det finns likvida reserver, men de satsas inte. Nej, just det! Och det skall vi tydligen nöja oss med. Vi skall inte på något sätt tvinga dem att satsa.

Sedan säger Sven Andersson: De satsar inte om de inte får bättre räntabilitet. Ja, precis! Eftersom marknaden här hemma krymper, kan det inte bli någon räntabilitet på den marknaden som är tillräcklig. Eftersom man

finner att räntabiliteten är större utomlands och alltså för ut stora mängder kapital och struntar i det här landet, drar Sven G. Andersson slutsatsen att det skall vi finna oss i. Det är ekonomiska lagar som vi inte skall resa oss upp mot, utan vi skall fortsätta att hålla tillbaka människornas konsumtion i stället för att stimulera den investeringsvägen med exempelvis ett statligt industriellt program.

Det är ju ni själva med er efterfrågedämpande politik som har skapat den minskade räntabilitet som ni nu klagat över. Det är ni själva som orsakat detta med den gamla depressiva 1930-talspolitik som ni för och med den felaktiga hypotesen att om man håller tillbaka konsumtionen så ökar investeringarna. Det gör de inte alls. Investeringarna minskar om konsumtionen minskar. Om konsumtionen minskar, så minskar också företagens räntabilitet.

Nu är det dessutom inte så att företagens räntabilitet trots ett återhållande av hemmamarknaden har minskat. Räntabiliteten har ökat, men företagen är inte intresserade ändå, för de vill hellre spekulera och syssla med improduktiva ting. De vill hellre flytta utomlands än att satsa här hemma.

Av det drar ni slutsatsen att vi bara skall finna oss i detta; vi skall bara låta marknadsekonomin råda. Vi drar en annan slutsats.

Sedan är det ju prat i luften det här med det besvärande underskottet. Det existerar i verkligheten inte något sådant. Underskottet under 1970-talet i den svenska betalningsbalansen har varit litet.

Visserligen påstod trepartiregeringen på sin tid att det var 37 miljarder, men i verkligheten var det bara 7. Man räknade fel på en rund summa av 30 miljarder och fick ett utmärkt propagandaargument som användes både här i kammaren och på andra håll, exempelvis när det var lönerörelse. Men påståendet var ju inte sant. Det är en myt alltihop det här som ni håller på med.

Den efterfrågedämpande politiken har i hög grad medverkat till att depressionen har blivit djupare än den behövt vara, och det måste man bryta. Det är litet märkligt om Sven Anderssons filosofi delas av socialdemokraterna i näringsutskottet, för då har de samma borgerliga fördomar.

Anf. 94 SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Herr talman! Vi finner oss självklart inte i utlandsetableringen så lättvindigt som Jörn Svensson gör gällande. Men det är trots allt så, och det känner naturligtvis också Jörn Svensson till, att i vissa sammanhang ställer en rad stater, t. ex i Sydamerika, bestämda krav på att tillverkningen skall ske i landet för att företagen skall få sälja sina produkter där. Det är i och för sig inte så särskilt märkvärdigt.

Så några ord om underskottet och återhållandet av konsumtionen som Jörn Svensson talar om. Det är alldeles riktigt att den ekonomiska politiken är restriktiv, detta framför allt därför att importen inte skall öka. Vi har en stor import av kapitalvaror, och vi har ju konstaterat att det är nödvändigt att vi är återhållsamma på det området.

Men Jörn Svensson vill brassa på för fullt. Bygg ut statliga industrier, säger han. Vi har statlig företagsamhet här i landet, men den har inte haft den inriktning som Jörn Svensson vill att den skall ha. De statliga företagen har haft möjlighet att etablera sig i större omfattning än vad de har gjort.

Anf. 95 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 1981/82:33 behandlar vissa specifika Värmlandsfrågor och krav som vi socialdemokrater på Värmlandsbänken framfört i den s. k. Värmlandsmotionen.

I nämnda utskottsbetänkande finns två socialdemokratiska reservationer. Reservation nr 2 behandlar bl. a. äskanden på 5 milj. kr. till det nybildade forsknings- och utvecklingsrådet i Värmlands län. Jag vill starkt understryka vikten av att länet tillförs medel för att finansiera en rad angelägna utvecklingsprojekt med anknytning till bl. a. rikssågverksskolan i Skoghall, högskolan i Karlstad och Bergsskolan i Filipstad.

Herr talman! Jag beklagar att majoriteten inte följt våra krav i Värmlandsmotionen. Utskottets majoritet säger på s. 24 i betänkandet, att det är en angelägen uppgift att förbättra industristrukturen och sysselsättningsläget i Värmland, men man är inte beredd att fullfölja resonemanget. Man säger att det inte nu finns förutsättningar att föreslå ett särskilt statsanslag till Värmlands forsknings- och utvecklingsråd. Motionen avstyrks därför i denna del.

Herr talman! Vilka intressenter finns då i Värmlands forsknings- och utvecklingsråd? Det är länsstyrelsen, länets utvecklingsfond, näringslivet, landstinget, handelskammaren och bl. a. min egen hemkommun Karlstad. Staten borde här känna sitt ansvar och bidra med ett rejält anslag, inte minst när man på annat sätt har fråntagit kommuner och landsting medel.

De 5 miljoner som föreslås i motionen och i reservationen skulle ha kommit mycket väl till pass för att skapa regionalpolitiska satsningar i vårt utsatta och drabbade län.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till den socialdemokratiska reservationen 2.

Reservation 4 i betänkandet tillgodoser ett annat angeläget krav, som vi motionärer har aktualiserat i samma motion. Vi menar att ett utökat svensk-norskt samarbete är av stor vikt för att på sitt sätt hjälpa oss värmlänningar ur den djupa kris vårt län befinner sig i.

Vi har i dag drygt 7 000 arbetslösa i Värmlands län. Varje dag förvärras krisen. Företagsnedläggningar är legio och de är en följetong bland länets lolkaltidningar i rubriker och ledarkommentarer. Värmlands län är i dag god tvåa bland landets län, efter Norrbotten, när det gäller kris och arbetslöshet.

Herr talman! I förrgår kunde vi läsa om den allra senaste konkursen, som gällde ABIA i Vålberg med 75 anställda. Lesjöfors Bruk med ca 800 anställda är den senaste större kraschen, och oron bland länsbefolkning, kommuner och länsmyndigheter stiger för varje dag. Jag beklagar att industriministern inte är närvarande när vi debatterar dessa betänkanden,

därför att många frågar sig, inte minst i den regionen: Vad ger vi för besked till de anställda, till Filipstads kommun, till länsarbetsnämnd och länsstyrelse? En hel bygd är på väg att uttraderas.

Herr talman! Många fruktar att släkten De Geers och Lesjöfors Bruks trehundraåriga era snart är slut. Och vad innebär detta? Vad gör statsmakterna? Svar: Såvitt jag vet ingenting.

På grund av riksdagens tunga arbetsbelastning finns inte utrymme för att mer konkret diskutera Lesjöfors Bruks ovissa framtid, vilket jag djupt beklagar. I motsats till herr Hovhammar tror jag inte på den filosofi som han i går förklarade sin tilltro till. De flesta värmlänningar tror inte att den fria marknadsekonomin kan rädda länet ur den djupa kris vi i dag befinner oss i.

Herr talman! Den stigande arbetslösheten i Värmlands län kostar samhället i runda tal en miljon kronor per dag. Detta bör kostnadsmässigt jämföras med vad de två aktuella s-reservationerna kostar att genomföra. De medel som vi motionärer och reservanter begär är relativt små belopp, sett i ett större perspektiv. Ett genomförande av förslagen kostar tillsammans totalt 6 milj. kr.

Jag är i likhet med våra länsmyndigheter och näringslivet på båda sidor gränsen helt övertygad om att våra krav är riktiga och väl underbyggda. Dessa medel, exempelvis när det gäller det gränsregionala samarbetet, skulle ge oss välbehövliga resurser för att intensifiera och fördjupa det industriella och gränsregionala samarbetet mellan Norge och Sverige. Det skulle dessutom ge ett decentraliserat inflytande, som så många talare i denna debatt har framhållit att de eftersträvar.

Herr talman! Det är nu vi behöver alla till buds stående medel för att vända kurvan uppåt och föra vårt vackra län ur den djupa kris där det befinner sig.

Tyvärr har inte utskottsmajoriteten samma syn på saken, och den har med diverse ordvändningar avstyrkt även denna motion. Utskottsmajoriteten menar att staten i princip inte bör engagera sig i industripolitiska satsningar av huvudsakligen regionalpolitisk natur, som vi i motionen har föreslagit. Det är med stor besvikelse man tar del av majoritetens kallsinniga motivering för avstyrkande. Jag instämmer självfallet inte i utskottsmajoritetens skrivning heller i denna del, och jag yrkar härmed bifall till det angelägna motionskravet, som också har tillgodosetts i den socialdemokratiska reservationen 4.

Till sist, herr talman, vill jag bara med tillfredsställelse konstatera att det s. k. hemmamatchningsstödet även fortsättningsvis kommer att utgå. Det gör att det finns ett hopp, om än litet. Det innebär bl. a. att Karlstads Mekaniska Verkstad och andra företag i Värmlands län har en någorlunda god chans på den internationella marknaden. Det är bra att utskottet i den delen har gått emot regeringen och rättat till propositionsförslaget.

Herr talman! Med detta yrkar jag än en gång bifall till de båda s-reservationerna 2 och 4 i betänkandet.

Onsdagen den
26 maj 1982

Näringspolitiken

Anf. 96 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Ett system för statsstödd kreditgivning vid försäljning inom landet, s. k. hemmamatchning, infördes enligt beslut av riksdagen 1978. Systemet innebär att regeringen efter beslut i varje enskilt fall kan lämna stöd till svenska tillverkare av kapitalvaror vid försäljning på hemmamarknaden. Stödet utgår i form av räntebidrag till krediter med utländsk kreditkonkurrens där speciellt förmånliga villkor föreligger. Beredande och utbetalande organ är Sveriges Investeringsbank.

1981 års riksdagsbeslut innebär att hemmamatchningssystemet förlängdes efter utgången av den treåriga försöksperioden, som avslutades den 30 juni 1981. Med hänsyn till dess temporära karaktär skulle systemet omprövas varje år. Av proposition 1981/82:100 bilaga 17 s. 53 framgår att regeringen till den 1 oktober 1981 lämnat medgivande om stöd för leveranser på sammanlagt ca 1 872 milj. kr. Vissa löften om stöd hade dock fallit bort på grund av uteblivna order, varför beviljade, aktuella krediter vid nämnda tidpunkt var ca 951 milj. kr.

Under hänvisning till den höjning av exportkrediträntorna i industriländerna som trädde i kraft i november 1981 och till att man sannolikt redan nästa år träffar överenskommelser som effektivt begränsar utnyttjandet av statsstödda exportkrediter i handeln mellan industriländer föreslår regeringen i nyssnämnda proposition att hemmamatchningssystemet skall upphöra senast den 30 juni 1982.

Tillsammans med Gullan Lindblad och Göthe Knutson har jag däremot fört fram ett krav på att systemet skall förlängas ytterligare en tolv månaderperiod till den 30 juni 1983 och att hemmamatchningssystemet i samband därmed också skall förbättras i vissa avseenden.

Det är ju så att betydande investeringar nu planeras inom bl. a. energisektorn i Sverige, vilka i betydande utsträckning kommer att genomföras av stat och kommun. Finansieringen av dessa projekt måste säkerställas på ett sådant sätt att den inte enbart baseras på subventionerade leverantörskrediter som bara utländska leverantörer kan erbjuda. Annars kommer en stor del av dessa projekt att gå till utländska leverantörer.

Svenska leverantörer måste enligt min uppfattning få möjlighet att medverka i majoriteten av dessa energiprojekt, eftersom de behöver dem som bas för sin överlevnad, tekniska utveckling och internationella expansion. Referensanläggningen på hemmamarknaden har stor betydelse bl. a. för de satsningar som planeras inom energiområdet, är tekniskt avancerade och kan göra svenska företag världsledande inom vissa expansiva områden.

Att genom hemmamatchning försöka komma till rätta med den konkurrenssnedvridning som utländskt kreditstöd innebär räcker inte för att lösa problemet. Inte heller räcker det att sätta sin tillit till den kommande OECD-överenskommelsen. Hemmamatchningsärendena bör följas upp genom förhandlingar mellan Sverige och den stat som stör den svenska marknaden. Det är en angelägen handelspolitisk försvarsåtgärd att göra konkurrenssnedvridande stater medvetna om att deras uppträdande inte

accepteras på vår marknad. Samtidigt är hemmamatchningsinstrumentet nödvändigt för att göra beslutsamheten i den svenska hållningen trovärdig.

Kombinationen av hemmamatchning och uppföljning på det mellanstatliga planet bör rätt skött leda till att behovet av hemmamatchning undanröjs. Genom att då framför allt fungera som ett försvarsmedel som är till hands bör hemmamatchningen slutligen belasta statsbudgeten med ett minimum som är väsentligt lägre än anslagsbeloppet.

Regeringen hävdar att den nämnda räntehöjningen innebär väsentliga lättnader för de svenska företagen. Detta skulle vara riktigt om systemet med hemmamatchning behölls. Regeringen föreslår dock att det skall avskaffas, och då blir lättnaden för företagen inte stor. Lyckligtvis går utskottet motionen till mötes på den här punkten.

Med de internationella räntesatser som gällde före höjningen i november var differensen mellan den ränta som utländska exportörer med hjälp av statliga subventioner erbjöd svenska köpare och den ränta som svenska företag med utnyttjande av hemmamatchning kunde erbjuda ca 4 procentenheter, 12 1/2 % jämfört med 8,5 %. Efter räntehöjning kan konkurrenterna offerera krediter till 11 % men utan hemmamatchning blir de svenska företagens ränta fortfarande ca 15 %. Räntedifferensen till de svenska företagens nackdel blir sålunda alltså 4 procentenheter och motsvarar vid en femårig kredit, som är det normala vid dessa kapitalvaruleveranser, en belastning på priset med ca 10 %.

Utom denna belastning med ca 10 % tillkommer att de utländska leverantörerna normalt även erbjuder krediter till en subventionerad ränta på 11 % under tillverkningstiden. En sådan subventionering kan i regel inte erhållas i Sverige, utan denna finansiering kostar f. n. svenska företag 15–17 %.

Detta innebär vid ett större projekt med ca två års leveranstid en ytterligare belastning med 3–5 %. Den totala belastning som en svensk leverantör har vid försäljning där utländska kreditkonkurrens förekommer kan således uppgå till 10–15 % på priset. Det är naturligt nog inte möjligt för de svenska leverantörerna att möta denna kreditkonkurrens utan statligt stöd och samtidigt uppnå en acceptabel prisnivå. Det medför att leveranser av större utrustningar till industrin och kommunerna i mycket stor utsträckning blir förbehållna utländska leverantörer.

Jag anser det angeläget att regeringen genom bilaterala och multilaterala förhandlingar försöker nå fram till en begränsning av den statligt subventionerade kreditkonkurrensen, särskilt den som bedrivs mellan industriländerna. Jag är väl medveten om att regeringen under senare tid har nedlagt stora ansträngningar härför.

De hittillsvarande erfarenheterna av såväl bilaterala förhandlingar, främst med Finland, som av förhandlingarna inom OECD i s. k. konsensusgrupp, visar emellertid att detta är ett utomordentligt besvärligt och tidsödande arbete. Jag kan därför inte dela den optimistiska bedömning som regeringen har gjort att en överenskommelse om industriländernas export till varandra

skall kunna bli klar redan 1983. Jag vill erinra om att regeringen trots mångåriga ansträngningar inte ens lyckats få till stånd en uppgörelse på ränteområdet med övriga nordiska länder. I avvaktan på att nyssnämnda förhandlingar kan föras till ett positivt resultat behövs ett svenskt hemmamatchningssystem som medger ingripande med stöd direkt till svenska leverantörer, vilket också utskottet har kommit fram till.

Som påpekats av bl. a. 1980 års exportkreditutredning kan situationer också uppstå då regeringen kan behöva ett retalliationsinstrument, om t. ex. ett exportland systematiskt stör den svenska marknaden med långtgående subventioner. Det kan inte uteslutas att resoluta motåtgärder från svensk sida med utnyttjande av hemmamatchningssystemet kan framtvinga förhandlingsuppgörelse med exportlandets regering eller på annat sätt förmå landet att stoppa eller åtminstone minska subventioneringen av exporten till Sverige.

Jag vill i detta sammanhang påminna om att det numera inte endast är de traditionella industriländerna som subventionerat sin export. Flera av de s. k. NIC-länderna, som inte anslutit sig till konsensusöverenskommelsen, t. ex. Brasilien och Sydkorea, ägnar sig åt en omfattande subventionering av sin kapitalvaruexport. Man kan förutse att dessa länder under de närmaste åren söker öka sin export till Sverige, bl. a. med hjälp av just räntesubventioner.

De svenska marknadsräntorna ligger flera procentenheter över de internationella exportkrediträntorna. Med tanke på de i dag dystra utsikterna för den framtida ekonomiska utvecklingen i Sverige, om vilken samstämmighet råder, kan man inte våga räkna med att den inhemska räntenivån kommer att kunna sänkas i någon högre grad under de närmaste åren. Snarare förefaller en viss åtstramning sannolik. För de svenska leverantörerna medför detta att den negativa räntedifferensen till de statsstödda utländska konkurrenterna kommer att bestå.

Genom 1981 års riksdagsbeslut infördes en fastlagd subventionsnivå. Stödet bör uppgå till högst tre procentenheter av räntan, och räntenivån skall vara lägst två procentenheter utöver den nivå som anges i konsensusöverenskommelsen, dvs. i dag 11 % för krediter med en löptid om högst 5 år.

Jag har ingen erinran mot den förstnämnda restriktionen, men kravet att räntenivån alltid skall ligga minst två procentenheter över konsensus medför att svenska leverantörer, även i de fall då regeringen medger stöd, får en negativ differens på två procentenheter i förhållande till utländska konkurrenter, som kan offerera ren konsensusränta. Detta motsvarar ett påslag på priset om ca 5 %. Med tanke på att svenska företag otvivelaktigt har vissa fördelar i förhållande till utländska konkurrenter vid försäljning i Sverige kan ett visst påslag på konsensusräntan vara motiverad vid hemmamatchning, men det bör inte överstiga en procentenhet.

Dessutom gäller f. n. kriteriet att den aktuella offerten skall motsvara minst 10 % av det sökande företags årsomsättning om den är mindre än 50 milj. kr. Denna bestämmelse är orimlig, eftersom den snedvrider konkurrensen mellan företag av olika storlekar. Det finns inget motiverat samband

mellan ett företags storlek och kriterierna för en kreditsubvention. Ett projekt på X milj. kr. ger lika stor sysselsättning och har samma statsfinansiella betydelse i såväl ett litet som ett stort företag. Bestämmelsen innebär en direkt diskriminering av större företag, eftersom det erfarenhetsmässigt är få offerter som överstiger 50 milj. kr. Bestämmelsen bör därför enligt min uppfattning avskaffas. Jag hoppas att regeringen kommer att ta hänsyn till dessa synpunkter när den utarbetar förslag till förändringar om reglerna för statsstödd kreditgivning för leveranser inom landet.

Jag har, herr talman, i övrigt ingen annan uppfattning är utskottets.

Anf. 97 SVEN ANDERSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag har erfarenheter från investeringsbanken. Vi går där igenom de ansökningshandlingar som kommer in från svenska företag, som möter utländsk konkurrens. Det är huvudsakligen ett land, som vi har besvär med i här i Sverige. Vi har i utskottsbetänkandet självklart inte skrivit ut namnet på detta nordiska land. Det rör sig i huvudsak om utrustning för skogsindustrin.

Jag förutsätter att man vid de förhandlingar som pågår och som kommer att fortsätta med detta nordiska land så småningom skall komma överens om att man skall ta bort subventionerna. Man har sökt åstadkomma ett bättre konkurrensläge genom att staten har gått in och subventionerat företaget. Det är ett oskick. Utskottet har dock varit enhälligt i denna fråga. Vi anser att stödet måste finnas kvar, så länge vi möter subventionerad konkurrens på kapitalvarumarknaden.

Anf. 98 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse vad Sven G. Andersson här säger om utskottets skrivning när det gäller hemmamatchningen. Jag delar hans uppfattning att detta är en mycket svår och allvarlig fråga. Jag hyser liksom han en förhoppning om att regeringen skall bedriva arbetet med kraft och lyckas föra förhandlingarna med de övriga länderna fram till ett för Sveriges industri bra avslut.

Anf. 99 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! I motion 1045 har vi redovisat riktlinjerna för en liberal näringspolitik. Sven G. Andersson har tidigare delvis kommenterat innehållet i motionen, och jag skall bara kort beröra några ganska avgränsade områden, några detaljer i den alltmer omfattande näringspolitiken.

Först en faktor som alltför ofta betraktas som just en detalj, nämligen den enskilda människans roll i det nätverk av stödåtgärder, lagar och regleringar som i dag utgör företagens vardag. Vi vet, och lägger stor vikt vid, att svensk industri har en välutbildad och ansvarskännande arbetskraft. Men om ett företag skall ha en chans att lyckas, måste det också ha en skicklig och entusiastisk ledning. Det är den förutsättningen som jag menar att vi håller på att glömma bort.

Det är inte svårt att hitta exempel på hur en bra företagsledning har lotsat

företag rakt igenom lågkonjunkturer, trots att konkurrenter – och ofta också vi politiker – varnat för att det är fel bransch, fel marknad och fel tidpunkt. Vi vet att det finns svenska tekoföretag, som trots allt krisresonemang klarar sig utmärkt både på hemmamarknaden och med sin export. Det är en välgörande kontrast till alla krav på ökat statligt stöd och vidgade importrestriktioner.

Det finns småhusföretag som faktiskt expanderar samtidigt som stora delar av branschen hotas av konkurs. Påfallande ofta är det gemensamma nämnare bakom framgångarna. En företagsledning med kunskap, omdöme och initiativkraft, en företagsledning som genom att själv vara entusiastisk också skapar entusiasm bland sina medarbetare.

Vad är det då som behövs för att vi skall få fram dels duktiga chefer till våra större företag, dels människor som kan och vill satsa på en ny verksamhet, alltså vad vi brukar kalla entreprenörer?

Ja, först och främst är det naturligtvis viktigt att vi skapar ett bra företagsklimat i allmänhet. Men det går också att peka på enskilda konkreta åtgärder. Det gäller att påverka människors intresse, ambitioner och inte minst kompetens vilket naturligtvis innebär stora inslag av utbildning i olika former.

Sverige har en mängd duktiga specialister, ekonomer, tekniker och andra som sköter var sin lilla bit. Men vi har färre duktiga chefer – personer med den mycket breda kunskap som behövs i dagens komplicerade företagsbild. Jag menar alltså att företagsledning, eller management, ägnas alldeles för litet intresse i dag.

I socialdemokraternas näringspolitik finns det inte mycket utrymme för den här typen av funderingar. Där handlar det mer om centralisering och byråkratisering av svensk ekonomi. Enligt deras uppfattning är det politiker och centralt placerade tjänstemän som skall bedöma vilka satsningar som har framtiden för sig.

Jag är övertygad om att det i stället behövs mer utrymme för de ansvariga ute i företagen. Det är där besluten skall fattas, det är där riskerna med en satsning skall vägas mot möjligheten av att få genomslag för en affärsidé eller en produkt.

Det är viktigt att vi får en positiv attityd till enskilt företagande, liksom att vi både när vi utformar vår näringspolitik och när vi ser över utbildningssystemet inte glömmer behovet av kunniga och intresserade människor i företagens ledning.

Det andra som jag tänkte kommentera är frihandelsprincipen. Det känns angeläget därför att det blir allt vanligare att man ifrågasätter nödvändigheten av ett fritt utbyte över gränserna av varor och tjänster. Krav på ökade restriktioner hörs inte bara från politiker och fackföreningsfolk utan också från delar av näringslivet.

Det är faktiskt anmärkningsvärt att när det t. ex. gäller tekopolitiken förenas socialdemokraterna och facket med företrädare för tekoindustrin och moderata motionärer i kraven på utökade regleringar av vår import.

I ekonomiskt svåra tider är det naturligtvis frestande att tillgripa

protektionistiska åtgärder i förhoppning om att de på kort sikt kanske kan ha en viss effekt på t. ex. sysselsättningen. Men ett litet land som Sverige, som säljer ungefär hälften av industriproduktionen utomlands, kan bara förlora på att de ekonomiska svårigheterna utlöser en våg av protektionism.

Just det faktum att vi har en mycket liten hemmamarknad gör att vi själva måste vara mycket försiktiga med åtgärder som kan leda till handelskrig.

Herr talman! Liberaliseringen av världshandeln har varit avgörande för den snabba ekonomiska utvecklingen efter andra världskriget. Genom en alltmer utbyggd frihandel skapades större marknader huvudsakligen för handeln med industrivaror. Tillgången till världsmarknaden gjorde det möjligt för de svenska företagen att sälja mer än vad som annars skulle ha varit fallet.

När vi underlättade importen ökade också konkurrensen i Sverige. Våra egna företag kunde inte slå sig till ro i förvisningen om att hemmamarknaden var förbehållen dem själva. Det är alltså uppenbart, att om vi inte lyckas bevara och utveckla frihandeln, är det konsumenterna som förlorar. För folkpartiet är det självklart att Sverige även i fortsättningen måste ha en öppen ekonomi.

Anf. 100 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Med tanke på den sena timmen och att argumentationen kring de frågor som vi ställer i motion 318 har framförts och behandlats tidigare här i kammaren, samt med hänvisning till att ingenting har inträffat som kan föranleda en omprövning av vårt tidigare ställningstagande i de frågorna, yrkar jag bifall till motion 318 och till de övriga vpk-motionerna.

Anf. 101 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! Med anledning av att vi nu behandlar näringsutskottets betänkande nr 34 vill jag ta tillfället i akt att ta upp några väsentliga frågor inom näringspolitiken, vilka aktualiseras i motionerna 444 och 445 som väcktes under den allmänna motionstiden av oss socialdemokratiska ledamöter från norra Älvsborg och som har Hilding Johansson som första namn.

I yrkandet i motion 444 understryker vi vikten av att ett utökat samarbete med det näraliggande norska näringslivet kommer till stånd. Att detta är ytterst viktigt poängterade också näringsutskottets ordförande, Ingvar Svanberg, i sitt anförande tidigare i den här debatten. Ser vi till sysselsättningsläget i Dalsland, som minst sagt är mycket besvärligt – procentuellt sett är arbetslösheten i vissa Dalslandskommuner faktiskt den nästintill högsta i landet – kan vi konstatera att det påbörjade samarbetet med norsk industri bör intensifieras. Staten bör kunna gå in och underlätta detta arbete genom olika åtgärder.

Detta menar vi motionärer borde kunna ske genom att regeringen tillsammans med berörda länsorgan, dvs. länets utvecklingsfond och länsarbetsnämnden, upprättar ett program för näringslivets utveckling i

norra Älvsborgs län. Det svensk-norska samarbetet skulle i det sammanhanget utgöra en viktig del. Man kanske kunde tänka sig en förenklad export, alltså göra även Norge till en hemmamarknad för svenska företag.

Utskottet understryker också vikten av att ett svensk-norskt industrisamarbete fördjupas, men man vill inte genom ett uttalande binda regeringen att upprätta ett program av det slag som föreslås i motionen. Jag förutsätter att regeringen ändå har norra Älvsborg i åtanke när dessa frågor kommer upp till behandling.

Herr talman! I motion 445 tar vi upp en annan viktig fråga för näringslivet i länet. Vi socialdemokratiska motionärer från norra Älvsborg föreslår att regeringen utreder frågan om inrättandet av ett produktionstekniskt centrum i Trollhättan. Av flera skäl menar vi att Trollhättan vore en lämplig ort för ett sådant centrum. Där finns nämligen redan tekniskt kvalificerade industrier och ett gymnasium med teknisk linje. I Trollhättan finns också en processindustri och en högt kvalificerad komponenttillverkning med avancerade tillverkningsmetoder. Vidare finns där Line-tillverkning med ett stort antal robotar. Dessutom är hydraultekniken inom industrin långt utvecklad. Tillgång finns också till ett bearbetningslaboratorium.

I vår motion har vi även föreslagit att man i anslutning till ett produktionstekniskt centrum utvecklar kommunikationsteknik. Det finns alla förutsättningar för detta i Trollhättan, med både tung industri som är tekniskt långt framme, och bilindustri.

Herr talman! Till slut vill jag understryka att det är slöseri att inte utnyttja det stora tekniska kunnande och den kapacitet som finns i Trollhättan när det gäller att utveckla ny teknik och därmed öka svensk produktionsförmåga. Därigenom skulle skapas både nya exportmöjligheter och, förhoppningsvis, flera arbetstillfällen.

Utskottet har med en välvillig skrivning avstyrkt motionen, och man påpekar att industriministern i propositionen har föreslagit att ett produktionstekniskt utvecklingscentrum för processindustri skall byggas upp. Men samtidigt bör man ytterligare överväga hur denna verksamhet skall organiseras.

Med anledning av detta, herr talman, har jag inte i dag något yrkande vad gäller dessa båda motioner. Men vi får anledning att återkomma om och när industriministern kommer med sitt förslag om ett utvecklingscentrum för processindustrin.

I detta anförande instämde Hilding Johansson (s).

Anf. 102 ANNA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag känner mig föranledd att säga några ord om motion 1468 som väckts av mig och några andra ledamöter från centerpartiet. Vi pekar i motionen på att det institutionella ägandet ökat mycket kraftigt under de senaste två årtiondena. Genom direkt och indirekt kontroll av aktieportföljer, bl. a. genom s. k. ask-i-ask-ägande, stiftelser och investmentbolag, har inflytandet över svenskt näringsliv och svensk sysselsättning koncentrerats

till allt färre händer. Det finns alla skäl att med allvar och oro se på den maktkoncentration i delvis nya former som detta innebär.

Vi menar att det är viktigt att olika möjligheter nu prövas i syfte att förhindra en fortsatt koncentration av ägande och inflytande. Det är utan tvekan – det skall medges – komplicerade frågor det rör sig om. En väg kan vara, menar vi, att begränsa de institutionella ägarnas placeringmöjligheter på aktiemarknaden eller deras möjligheter att utöva rösträtt.

Näringsutskottet delar vår uppfattning om det institutionella ägandets växande betydelse, men säger att man också måste se till den kompetens som olika aktieägare representerar i sammanhanget. Får jag då bara betona att det knappast går att bortse från att den kompetens som kommer till uttryck i form av svällande aktieportföljer och maktkoncentration till en del är en kompetens av ett slag som bäst kan beskrivas som spekulationskompetens.

Näringsutskottet utgår från att regeringen noga följer vad som händer på området. Jag vill för min del med dessa ord understryka att det är angeläget att regeringen gör detta och sätter in effektiva åtgärder som ett led i decentraliseringsarbetet.

Anf. 103 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av Magnus Perssons inlägg i debatten. Jag skall inte gå närmare in på utskottsbetänkandet – det har Johan Olsson redan gjort här. Jag har förståelse för utskottets syn på de här frågorna, och jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr talman! Jag kan säga att jag delar Magnus Perssons uppfattning när det gäller svårigheterna i Värmland. På den punkten är vi helt överens. Men när Magnus Persson sin vana trogen bara vräker ur sig – liksom många andra här i dag – att regeringen inte gör någonting då det gäller Värmlands svårigheter, tycker jag allt att han tar i. Den som kan resonera på ett sådant sätt bevisar själv att några djupgående egna insatser inte har gjorts. I så fall skulle han åtminstone veta hur regeringen får jobba med de här frågorna för att lösa problemen. Alla politiker borde veta att det är väldigt enkelt att skrika, kritisera och ställa krav, men det är inte lika lätt att göra någonting. Det är inte lika lätt att lösa problemen.

Vi som har en annan uppgift här i riksdagen än att driva missnöjespolitik vet att regeringen jobbar väldigt hårt med de här problemen. Men det är inte så lätt. Vi värmlänningar är tvungna att hjälpas åt i det avseendet för att lösa problemen. Om opponenterna och de som bara ställer krav hjälpte till, då skulle det vara betydligt enklare att klara sakfrågorna, och då skulle vi kunna få resultat. Jag beklagar, herr talman, att det skall vara så här. Man gör inte någon större nytta för Värmland på så sätt.

Anf. 104 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon stor Värmlandsdebatt, men jag vill säga till Bertil Jonasson, att eftersom han delar min uppfattning borde han också rösta med s-reservationen.

Herr talman! Vad jag sade var att regeringen inte gör tillräckligt. Jag ställde frågan: Vad gör regeringen då det gäller exempelvis Lesjöfors? Jag beklagar att industriministern inte fanns i kammaren när vi diskuterade industrifrågorna över huvud taget.

I den stora Värmlandsmotion som vi väckt har vi en rad konkreta förslag. Det är en del företag, skogsägare och andra som direkt eller indirekt har drabbats av Vänerskogs konkurs, och där skulle många skogsägare, åkare och andra företagare liksom de anställda med stor tillfredsställelse se om Bertil Jonasson röstade med vår reservation. Jag hoppas att Bertil Jonasson genom sina kontakter med regeringen kan påverka utvecklingen, så att inte exempelvis Lesjöfors och hela den regionen raderas ut.

Jag vet inte om Bertil Jonasson hörde mitt anförande. Jag sade inte att regeringen ingenting gör, men den gör inte tillräckligt. Det är långt ifrån tillräckligt när vi har 7 000 arbetslösa i Värmlands län och företagskrascher och nedläggningar strängt taget varje dag, varje vecka.

Det är vi som politiker som skall påverka den sittande regeringen, och det är den som ytterst har huvudansvaret.

Anf. 105 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Vi skall inte dra upp någon längre debatt. Jag vill bara säga så här: Nog skall vi försöka stå för vad vi har sagt, Magnus Persson – det är väl ändå det minsta man kan fordra av en riksdagsman!

Jag satt där borta i bänken och hörde på vad Magnus Persson sade. Han sade: "Vad jag vet gör regeringen ingenting."

Det är därför jag säger att man inte vet mycket om problemen och inte heller vill göra någonting åt dem, om man inte vet mer än så. Det är detta det är fråga om, och då skall man inte vränga bort det.

När det gäller Lesjöfors lovar i varje fall jag att göra vad jag kan för att klara problemen.

Anf. 106 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Det senaste tar jag som en garanti för att Bertil Jonasson, tillsammans med den centerpartistiske industriministern, kommer att klara sysselsättningen i Lesjöfors och rädda jobben för de 800 anställda. Det är ju ett glädjande besked, som jag kan åka hem till Värmland och ge till såväl Filipstads kommun som länsarbetsnämnden och länsstyrelsen och andra organ. Det är ett efterlängtat löfte, mina vänner!

Anf. 107 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Ja, inte lär Värmland bli hjälpt av sådana klagovisor som Magnus Persson slänger fram utan att gå djupare på problemen. Då kommer Värmland att vara illa ute i fortsättningen, det kan ni vara lugna för!

Men jag lovar att göra mitt så långt det går. Om man lyckas eller inte är en annan sak.

Anf. 108 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Jag tror att de flesta värmlänningar längtar efter valdagen den 19 september. Jag tror att man är medveten om vem som kommer att föra en industripolitik som ger sysselsättning i Värmland. Det är väljarna som skall avgöra detta i valet den 19 september.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 33**Punkt 6** (Statens industriverk: Förvaltningskostnader)

Reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl. bifölls med 169 röster mot 167 för utskottets hemställan.

Punkt 22*Mom. 1 och 2*

Utskottets hemställan bifölls. (Se dock mom. 3!)

Mom. 3 (Värmlands forsknings- och utvecklingsråd)

Vid votering genom rösträkning avgavs 167 röster för utskottets hemställan och 167 röster för reservation 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Kammaren beslöt med 167 röster att punkt 22 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet. 167 röster avgavs för att mom. 3 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Punkt 31*Mom. 2* (svensk-norskt industrisamarbete i Värmlands län)

Vid votering genom rösträkning avgavs 167 röster för utskottets hemställan och 167 röster för reservation 4 av Ingvar Svanberg m. fl.

Kammaren beslöt med 168 röster att mom. 2 skulle avgöras omedelbart genom lottning. 166 röster avgavs för att punkt 31 i sin helhet skulle återförvisas till utskottet.

Sedan tredje vice talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Gullan Lindblad (m) ja-sedeln. Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med ja-propositionen och bifallit utskottets hemställan.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 34*Mom. 1* (allmänna riktlinjer för näringspolitiken)

Vid votering genom rösträkning avgavs 167 röster för utskottets hemställan och 167 röster för reservation 1 av Ingvar Svanberg m. fl.

Kammaren beslöt med 167 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 167 röster avgavs för att mom. 1 skulle avgöras omedelbart genom lottning.

Nr 157

Onsdagen den
26 maj 1982

Näringspolitiken

8 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1981/82:36 Garantier för nordiska projektinvesteringslån (prop. 1981/
82:176)

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

10 § Anf. 109 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs främst bland två gånger bordlagda ärenden i nu angiven ordning utrikesutskottets betänkanden 26, 22, 23, 27, 24 och 25, konstitutionsutskottets betänkande 33, civilutskottets betänkande 26, socialförsäkringsutskottets betänkande 13, skatteutskottets betänkande 62 och civilutskottets betänkande 43.

11 § Kammaren åtskildes kl. 23.43.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert